

667	Ntlhomole moutlwa ga se ntswie lenawo	1716-1718
668	Thaaka tša huba di bowela segari sengwe	1719-1721
669	O fatile lehu makgwahleng	1722-1723
670	Ngwana a sa llogo o hwela tharing	1724-1726
671	Peakanyo ya madulo a kahlolo	1727-1728
672	Basadi ba Marota ba a dumelelwa kgobokano?...	1729-1730
673	Naa dikahloko ka Sepedi le Sekgowa di a swana	1731-1732
674	A nke o hlatholle lentšu le: go kobšla	1733-1734
675	Ngwaga wa hloka sešema le bolayš nna Hobeyane.	1735
676	Tšhupa-mabaka a pušo ya Bapedi	1736-1740
677	Methopo le didibana tša naga ya gešu	1741-1745
678	Se sa felego se ya ila	1746-1749
679	Naa keng mothubo? Wa thomega neng bakelaang?	1750-1751
680	Babinanoko e tšhweu ke bomang?	1752-1753
681	Soil Conservation held at Naboomkoppies	
	17th April, 1968	1754-1756
682	Tompane ke mang, ke eng?	1757-1758
683	Lebowa le tlalelong : Psalema 50: 15	1759-1760
684	Mokgwa le molao o thathata wa Marota	1761-1762
685	Leloko la Phala Matata a Mallega	1763-1765
686	A moya wa motho o a phela ka moraga(sic) lehu	1766-1768
687	Baholani ba mathomo ka mme le rare šiba.....	1769-1770
688	Naa ke afe mabjang le mehlare e nontšhago	
	diruiwa le go otiša?	1771-1773
689	Fološa dikgomo thabeng di a ota	1774-1776
690	Go fiša motho dikgomo goba dihuswane keng? ..	1777-1778
691	Ga e ke e gadima leru le se gona	1779-1782
692	Lešoka mphe batho; naa go itšeng?	1783-1787
693	Tswalwa banneng ga e farelwe	1788-1789

<u>KGAOGANYU</u>	<u>BOGARE</u>	<u>LETLAKALA</u>
694	Tlhathollo ya maina a Sepedi ka mmalwa	1790-1793
695	Mohlaletse e na le bolwetši bja leswafo	1794-1799
696	Diputšhišo(sic) le diphetolo ka bokopana	1800-1805
697	Sekgophe sa Thamaga ya Mabjana	1806

Ntlhomole moutlwa ga se ntswie lenawo

Se ka seema se sengwe sa borrawešu se boima ka gare ga diema e rego ge molato wa kgethelo madulong a bolaki go motho ditokelong tša pušo ya Marota gomme mmewabotsetedi a gogomoga goba ya raga lekgeswaa. Borrawešu ba re: "Ntlhomole moutlwa ga se ntswie lenawo." Ge kgoši le kgorokgolo ya Marota goba Babinanoko e beya motho mang le mang bolaking, ga se gore motho yewo o itirela maboomo goba matepe.

a) Ge morwarrago kgoši Sekhukhune II goba banyanana go swana le kgošana Phathudi goba Kgagudi, e le bana ba thetho, o tlo nyatšoga ka boikgopolo bja gagwe gomme a se hlwe a gopolwa dithepong tša bakgoma le bakgomana ba kgoro ya Marota. Se e be e le se bonwago ka maahlo ge kgoši Sekhukhune II a be a nyaditše kgošana Phathudi Morwamotšhe go merero goba dikatlholong ka moka tša kgoro ya Marota fa Mohlaletse.

b) Kgoši Sekhukhune II ge e le ka lehlakoreng la basadi ka moka ba gagwe, o be a se na moya goba mokgwa wa mahufa. O be a latetše mekgwa ya kgale ya magoši a bilego pele, a swere melao le mekgwa ya tsošano leagong ka mekgwa ye mabapi le nyaalo ya motlalo. Eupja le ge go le bjalo, mokgoma goba mokgomana a se ke a ba le matepe gore yena o jela mogopong owe Taurabatho e jelago ka go wena. Mogologolo o boletše a re: "Phukubje ga e tshetše moedi, e duta mosela." Gomme go bjalo le wona molao wa: "Ntlhomole moutlwa(sic)" ga se nkhumel¹⁾ lenawo, aowaa!

1717

c) Kgošana Kgagudi Morwamotšhe Sekhukhune le mokgomamogolo Phaswane Morwamotšhe Sekhukhune e be e le babotegi go kgošikgolo ya Marota go dilo ka moka. Ka baša lewo e le bakgomana go dithopa tša lapa le kgoro ya Marota, ba se na hosodi, e re ge

ba se gona, nke ke tlhaelele go Marotaboteng. E be e le makgomana a boitshware le go hlompha kgore ya mogolwane a bona ka mekgwa ka moka le dithomong e le batho ba go boifa botagwa le bohiri ka dikgorong tše dingwe; ba na le boetsebo(sic) ga e le bana ba madi a bogōši bja Babinanoko.

d) Mokgomana Kgoloko Mantshetshe¹⁾ Morwamotšhe Sekhukhune tabakgolo ya gagwe e be e le lešaedi go batleng, eupja a se na bosodi, e le lejelathoko a ba a khuduga ka kgorong ya Makweng a ya a aga thitong ya Rite fawo a robetšego badimong ntshe. Ke gona fawo a go raka mosadi yo mongwe wa gagwe, leina ke Baganang, morwadi wa mokgomana Sekgopotše wa Madibong. Naa o mo rakile ka baka lang? Mosadi yo, a na a leša yo mogatšaa-gwe ditšhila(masepa) a yo mongwe mosadi go dira kgwaletšo ya gore a ratiwe go feta mogaditšong gomme ke ge a rakiwa sempja.

1718 Mokgomana Kgoloko yo o hwile a kgohlola, e sa le go tloga kgobalong ya go lešwa ditšhila tšewo. Kgoloko Morwamotšhe Sekhukhune o hlokafetše 1955 mosadi yo o sa phela 1966 eupja ga a na lapa, o phela senonyana.

Mokgalabje Mankwanyane Tlaaka o be a fele a re: "Moloyi ga a na boya, re bone ka Baganang mositsana wa serethe a fo gobatša ngwanaa Morwamotšhe a hloka mosekiši." Mokgalabje yo, e be e le monna wa mphatho wa Makgalwa a kgošana Mabowe Sekhukhune Sekwati. Go hloka mahlatse kgošana Mabowe o be a tswetše lesogana Makōkō, e le wa mphatho wa Mangana a Thulare II, le mothepa Maabjalane wa moroto wa Mapōgō a Maanyaku Morwamotšhe Sekhukhune sa Sekwati I.

e) Parra le basadi ba senyegelwa ke madulo a bokgomana, botseta, bolaki le bapeyi bja dinama tša maumo a mošata ka go tshela scēmamolao se: "Ntlhomole mootlwa ga se ntswie lenawo."

Mohlanka ga a mogolo go mrena wa gagwe.

-
- 1) ke leina la dikwero ka ba mphatho wa gagwe; la metlae ke Magošolle-thathō-ya-motse, ke Kgoloko a Maphutha-ditšhaba.
 - 2) Moutlwa-mootlwa ke ntlhaa e gobatsago ya mošwana (bramble). Nthuše - ntlhomole, e sego nkhule goba nkamoge.

1719

Kgaoganyo 668

Thaaka tša huba di bowela segarisengwe

Seema se, ke selo sa batho ba sa phelago nameng le badimo kuwa moyeng. Sello ke gore thapelo go mmopi wa motho goba batho. Borrawešu ge ba be ba hlamula ka thaka(sic) tša huba, ba gopola mehleng ya ge ba phumphanywa Mogokgomeng le ka kuwa gaye Thaba-lesêgō¹⁾ (Mosêêga²⁾); le bakgekolo ba Matloša ba mphatho wa mohumagadi Diphale mmago Phaswane Nkadimeng (Mabone pk.1, Letl.33 No.2).

Borrawešu ba be ba re fa maele a mehla le mabaka a ditiragalo, a tšewo ba di kwelego le tšewo tša go diragala mehleng ya bona; gomme le rena re pelotheri le temogo go tšekhu tša mehleng yeno.

Bana ba motho goba leloko goba setšhaba, ba bjalo ka morepe le melebê ya maraka ya maraka le dipoodi(sic) gomme ga phefo e hlabile ya marega di a hufa, di bolailwe ke toonya. Bjalege, ditshwenyego tša dintwa le tše dingwe di thosanya setšhaba gomme ge setšhaba se, se ka gopolana sa bowela segarisengwe,³⁾ se tla ba le leago go kaka goba go feta mehleng yela

-
- 1) lethabo
 - 2) setsibana sa go šuduba motsoko wa dinkong
 - 3) kgobokano; go dula mmogo

ya khufafalo ya selete sa bona.

134/120

1720

Mogologolo yo mongwe o boletše seema a re: "Mošito wa phuthi o tsošwa ke wa pudubudu." Mehleng ya ngwaga ye, 1897 - 1901, setšhaba se sa Maburu fa Afrikaborwa, ba kile ba tšhitlanywa ke manganga a bona, ba re ba ka hlabana le setšhaba sa Majahlapi; ba palelwa ba beya marumo fase gomme ya ba šššbšššššbšš, metse ya mpshafatšwa e be e thukantšwe ka dikanono.

Hlogo ya mmušo o sa felego, o ratile ka ebangai a re: "Le ithuteng ka mogo, ga le bona o tšweletša matlakala, le tsebeng gore Lehlabula le batametše!" Naa ke mang yo a sa tsebego modiro le mekgwa ya Lehlabula? Ka moka tše bušago moya di tseba gore Lehlabula le tliša tšohle, mokhora wa dijo le magadima, ditladi le madimo a diphefo tše kgolwane le meetsefula; gomme ka moka diphefo di lethabong le poifong ya masetlapelo awo a ka diregago, botse goba lehu.

1721

Molaetšo: Le ge borrawešu ba itše moreku ga a ethekolle(sic), eupja mo go Thamaga ya Mabjana ye, ke kgwaya madika gore Setlogolwana sa Marota se šale se khupile tsebo ya bonyatšhi bja kgorokgolo ya Marota - 1958-1968. Gape-gape, le ge kgoši Sekhukhune I a boletše a re: le ge monna a be a kutlilwe ke mosadi, eupja a re go fola kgobalo a bowele a tšeye mosadi, ke re Babinanoko ba na le lengalatsepa mmušong wa Repabliki II ya Afrikaborwa; ditiragalo ka moka tša barereši ba bonego ka maahlo di lekana le tša bawo ba kwelego ka ditsebe.

Kganthe seema se sa borakgolokhukhu se laodišwa ke bohle, go fihlela go ba mphatho wa Madima a Malekutu Thulare wa Sekhukhune sa bobedi Mohlaletse.

Sebutsi(sic) a Bauba! Naa e be e ka ba eng se kgošigadi Mankopodi a ka direlago Babinanoko ba Mohlaletse sona; a o lebala mantšu a kgoši Phaswane Nkadimeng a go laela mmago-Bapedi

Lesoka¹⁾ le morwaye Sa-Matuba a Lepoo? Kgoši Thulare a na a reng ka mosadi a Marutla²⁾ ge Marota a tšo mo nyala Manganeng? Phetolo go diputšhišo tše pedi tše, ke rialo ke re: "Lehutšo legolo le kaaka legonono." Go seema se sa borrawešu le bo-mmawešu. Rena re ba kwele borrawešu ba re pula le ge e ka fetša lesome la matšatši e tlotlorega, ga e ke e lekana le letšatši. Go bjalo le ngangabalo ya Nakhudu a Mohlaletse e ke ke ya lekana le maatla a Mmušo wa Repabliki ya Afrika-borwa.

1) 'Ina la mphatho wa basadi - moroto

2) Dikgomo tša 'naka tša melemela-botse tša bagologolo goba segologolo.

O fatile lehu makgwahleng.

Seema se sa borrawešu ba se kwelego go borakgolokhukhu ba bona ge ba be ba hlonamile ba bolela wa gabobona ka sona, e le molaetša wa ponagalo ya kwelabohloko le tlhomogelo e kgolo go mogagabo bona, le ge go šetše fela nrasê!

Bagologolo ba, le ge motho a dirile ka boomo goba matepe goba matsekana goba merebana, ba be ba sa tlwaela bofotle bja gore tontosa, ba na le tlhokofalelo (sympathy) ka sengwaneswane(sic). Borrawešu ba be ba toutela go re lemoša gore ge Modišana a le kgujana le moraaka(sic), gomme a bona maru a pula e(a) tla ka go befa, modišana a gapelele dikgomo goba mohlape kgauswi le gaye; a se ke a ba seotana, ka mehlaa a fele a šeditše le mekgwa ya diphetogo tša leratadima, ka kudukudu nakong tša Lehlabula. Go bjalo mekgwa le melao ya dipušo e na le diphe-togo bjalekage pušo ya Sekhukhune I e fedile, go ka se kgonagale

gore mehleng yeno go bowelwe mekgweng ya pušo e bjalo ka ya gagwe, nnang!

Ge bagologolo ba re: "O fatile lehu makgwahleng(mauding)", e be e le seema sa kgegeyo gomme ba sa rate go bolela molato wa Maudi ka leina, le ge ba re Makgwahleng, ke gore motho goba batho ba boife go tsenyatsenya dipolelo goba diphigišano go bawo ba nalego(sic) morota woo bekišago wa gago.

1723

Mmušo o ba bego ba re ke "Union Government of South Africa", o sa dikeditšwe le mabose goba mabošaeadi a wona, go swana le dipušo tše ntšhi tše di ribegeditšwego, gomme e se ka tšollo(sic) goba thulo ya madi, aowa; ka kwano le tirišano ya melao ya boikokobetšo bjo kgomarelanego le therešo le bodu-medi bjo bo phethegilego go Jesus Kristus.

Kgogogadi ya seotana e sediša matswiyana a yona pepeneneng - sethobolong, ka go hloka thuto (education) bana ba yona ba fetšwa ke mankgodi. Mokgomana Makopole morwa wa Thulare I, wa malapa, o etheta ka seema a re: "Ke bapadiša Mabjana(sic) dibeng bja kwena, ke re molato o fete le bodiba: Bauba a se ke a befelwa, aa tša botswala o wa di tseba!" Moitheti yo o hlatholotše seema se sa: "O fatile lehu ..." ka boomo goba mateepe. Mang le mang o na le tsebo gore bodiba bjo bo dulago kwena ga bo thinthwe, gomme motho ofe le ofe yo a tsenago ka go bjona, o lahlile bophelo bja gagwe; lapa goba legaenyana la gagwe e tlo ba letlawa gomme setšhaba sa gagwe se tlo fetoga bafaladi le mathupja a dilete tše dingwe goyagoile.

Ga go ronwe Marota, ge seema sa mogologolo a itše: "Tšhipa e hlapile ka nakedi; ke mankgwanyane a magapatududu a rego tšhipa i(sic) kile ya namela mooka, mabala a šalela mookeng."

Ngwana a sa llego o hwela tharingi

Seema sa borrawešu ba se tlogeletšwe ke bomakgolokhukhu ba bona, gomme le mehleng yeno ke koša dihlayeng tša rena; re thabela go hlaba metlaee(sic) ka sona gomme le mathari mmogo le mathašana. Eupja ga e be o thaetše ge bannabagolo ba se hlamula melatong ya ditlhalano tša banna le basadi bawo mokgomana Morewane Mojaludi Phethedi a bego a re ke matsšampu, ke gore batho ba lego kgolelele le kgoto tša tšhwene goba dikgorutlane tša balata go pušo ya Marota ka bopara(sic).

Seema se, le ge se re ngwana, aowa, motho ofe le ofe o be a fo bitšwa ngwana wa Thulare, ka baka lewo kamoka e be e le ngwana goba bana ba Thulare. Le ge matsšatšing ano kgoši Morwamotšhe le seantlo Mankopodi ba sohlotše setšhaba sa Thulare ba dirišitše(sic) ke bommamoneayi(sic) e bile le mmušo wa makgowa o sa maketše gore naa Bapedi ba a gafa go botlaatla(sic)? Kgorokgolo ya Marota e be e re ngwana sa llego goba fotwana go lla le hlobjago; ge Bantherabare le yena a tlo ema a ethagaraga; motho mang le mang o be a na le tokelo go llela go kgoši kantle le seloba; mosadi goba monna, pateletšo e be e se molao le mokgwa wa pušo ya Marota - Mohlaletse.

1725

Ge go hlokometšwe se dira pušo ya Marota mo Mohlaletse mehleng yeno, e swana le ya mehleng ya pušo ya Maisimane ka ngwaga wa 1215 A.D.; ga kgoši John a dirišwa ka kang go saena "Magna Charta" gore setšhaba se hwetše tokologo dithutong, gomme temogo ke gore e be e se yena ka boyena; ba be ba le gona baa-roši gomme le Mohlaletse ba sa le gona bawo ba kukubanyago: ke gore ba na le nkokoyi ye ba rego lehu le ka pitšeng o re furile wa re boipušo ga o bo rate, e bile re bolaile le go raka

bongwanaborena fa motseng wo wa rrawešu; ge o re o kwana le pušo ya Kakaretšo, re tlo go laetša ngwanaa! Lehona o bona ga kgoši Morwamotšhe a ile badimong, o re o dira tlhanogedi, aowa; ema gona mola magatong a gago gomme le rena re sa eme ntshe go a rena magato - Tshebedi.

Bakgoma le bakgomana le (bo-)radikgoro le boradikgorwana ka moka Mohlaletse, ke batho ba hloilego Beibele gomme bona ba re ba rata thuto ya tsebc ya go ngwala le go bala maletere fela; ga e le Modimo Ramatlaohle goba Jesus Kristu ga ba kgologe selo. Gapegape le ge pušo ya Marota a ethibegeditše(sic) ka bowona Mohlaletse, se fegedišago dikgopolo go rena ba re lego ka tlase ga molao wa Mmušo woo, re kwakwaletše ge re gopola ngwana yo kgošana Sekhukhune sa boraro.

1726

Re kwele borrawešu ba re ka seema sa bona se rego: "Leihlo le tee le hloile(sic) ke dilabi." Ke gore motho wa moihlo, o phela bothateng ka gore o na le leihlo ka le tee gomme ge le ka fahlwa, e ba bothatathata go iphahlolla; ke ka baka lewo ba itšego 'ihlo letee le hloilwe(sic) ke dilabi.

Mogologolo yo mongwe o boletše seema se rego: "Namane ya pholwane e ya epeya, e laetša tše fagotšwego ka go nyenkula diolwana le makurwana ka dinakana go bontšha ga e hlabana le tše dingwe, e ethuta sepolwana; ge e ka fo dula gomme e sa gootle, ga se ya hlamasega; go bjalo le mošemanyana wa go tlola monyanatsokwana o bitšwa maabanyana.

Monere Winter e be e le moruti wa kgale mo ga Sekhukhune. Seema sa gagwe a fele a re: mohlare o kgopamollwa e sa le o monana, ge o leseditšwe, wa gola, ya ba gona o re (ware) ke ya o kgopamolla, o tlo robega gomme wa loba. Goriano ke gore ruta

ngwana mehola e sa le yo monyane, se mo lese a gola, pheletšo ya gagwe e tlo ba go tšhaba sekolo ka gore o šetše a na le bagwera ba baaroši bawo ba tlogo re lehono a reeng(sic) ka Bokômê re hlwe re bopa matsopa.

1727

Kgaoganyo 671

Peakanyo ya madulo a kahlolo

Go dulwaganywa bjang mo kgorokgolo ya Bapedi bagolokwane ba Tšate ba ena segalagala sa marumo; ka tšatši la bobanthera-bare ke wa dithuuri ke ja batho? Go lebišwa la mathomo go batsetedi babegani gore, a basekišane ba kopane ka moka; gomme go tsibišwe Thulare. Bjale ga go kwalagetše gore bana ba kgoro ya Bogopa ba lebane goba ka moka babelaletšane ba gahlane gammogo le dihlatse tša bona; gona tonakgolo e tlo botša Thulare gore manaka ka moka mphiri o ngametše - ke gore ka moka ba kopane. Thulare o tlo re bula kgoro!

a) Tona o tlo re: Bahlakwana ka madulo a lena gomme beng-letlatswa goba basekiši ba tlo dula ka moka ka madulong a go lebana le sebešo sa kgorokgolo; ka gare ga bona ga go dumelelwe motsenela ga e se fela moeng wa lapa la bogoši bja Babinanoko. Ka ntle ga yo bjalo, aowaa!

b) Mmigi le dihlatse tša gagwe, le ge bathaetši ba ka hlakoreng la gagwe ba ka ba gona. Mmigiwa le dihlatse le batheetši(sic) ga ba le ntshe: ka moka bafapani ba dudišwa kolobe-tlase! Ke gore ka selebaneng sa difahlogo(difahlego) tša baahludi(baahlodi); le gona ka gare ga basekišani ga go

1728

dumelelwe motho ofe le ofe go tsena ka makgatheng a bona ka ntle le tsebo ya bannakgoro(kgorobanna); ge babegani ga bathonabo(sic) ba ka kgopela thopana ya sebona ye e lego mabapi goba ye i(sic) ukametšego ke bogale bja selepe ba dumelelwa; eupja e be nakonyana ya ponyo ya leihlo.

c) Motseta Ngwato le Phehlane, yo mongwe le yo mongwe, o swanetše go dula bodulong ka tletlolwana go lebana le batho bawo a lego botseteding bja bona; a se ke a gobana le banna ba diahli(dibolabudi) tša molato - se ke molao le mokgwa wa kgoro-kgolo ya Babinanoko.

Mmeakanyo woo, ke mokgwa le tsela e latetšwego ke dikgoro ka moka tšewo di felwego tokelo ya go rethenya melatwana ka tumelelo ya Thulare.

d) Ka moka baahlolwa ba banna fa kgorong ye, motho ofe le ofe, ke molao gore ge a lacdiša a eme ka maoto gomme a tshwe sa tsebong goba boitharollo bja gagwe mabapi le molato o mo lebanego. Motho wa mosadi le ge e le mosekišwa goba hlatse, ka mokgwa wa molao wa Marota, mosadi o ethatharatha(sic) a dutše fase goba a khunamile ka matolo. Se ke molao wa go hlompha semelo sa ditshadi. Mosadi ga a dumelelwa go ema ka dinawo go bolela selebaneng sa banna.

Seema sa monna wa bogologolo bja bagologolo, o laetše bagologolo a re:

"Mmolodi a hloka moditi, molao o tšeya ka tsebe."

Kgaoganyo 672

A basadi ba Marota ba a dumelelwa kgobokano?

Putšhišo ye, e teile swanamakwa lenaka la ka magamong a yona. Ge o re, a basadi ba a dumelelwa kgobokano ya bona ya sesadi gomme karabo e re: ee! Lebelela gomme o lemoge ka mo go Thamaga ya Mabjana ya seripa 1, kgaoganyo 14, letlakala 33-40. Ka moka mabone aa, ba abetšwe goo ba magošigadi a dilete tše, gomme le go belegela selete sewo morwa yo a swane-tšego le(sic) ditokelo tša bogošī le maumo ka moka a setšhaba sa kgošī goba kgošana. Gomme le Marota a nyala mabone goba mellotima magošing a mangwe gona fa Sekhukhuneland(sic).

Mohumagadi (mellotima) wa motse ofe le ofe, o na le matla le tokelo ya go bitša kopano ya mabapi le merero goba ditheepo tša dithelego le dikhuduthamaga tša mekgwa ya dikomana: (1) methubo ya mathumaša, (2) moota wa meroto ya basadi, (3) basadi ka dikgoro go aaga(sic) diphawo, (4) mothubo go hlagola le go buna moota, (5) mothubo wa lekgetho la mahlaku, legogwa, lehlakano - ka moka di direlwa le go fiwa fela go lapa la mellotima; gomme se sengwe le se sengwe se diragatšwa ka poleledišano ya kgobokano ya basadigadi ba leago la Marota. Mogologolo a re: "Tau tša hloka seboka, di šiya ke kgama e hlotša."

1730

Melatwana ya go nyatša goba go se hlokomele ditaelo tša mmagosetšhaba, mosadi o dirišwa ka mokgwa o lebanego. Ga e le ka mothubo, lapa la gagwe go senywa diphawo le ka moka tše agilwego ke monyatšī yewo; thapelo go phophotho ke puđi e phelago; lethumaša ke kinamišo ka kgati ya moretlwa go(ba) mogoto.

Ge e le ka mabapi le melato ya malapa a basadi ba Marota, mellotima gaa kgauswi nayo, le go tsena ga a di tsene. Ge kgošī goba tonakgolo a ka ferehla ka gare ga mebolelo ya mellotima

gomme mofirihli a hwetšwa molato, o apeišwa ka pitša e kgolo (e bitšwago Mahlajana).

Kgobokano efe le efe ya basadi ba motse, e kopanela ka lapeng la mošate, ka mabaka a mangwe ga e le ditabana tša diphigišano tša kgati, di bolelwa ka nokeng ge go hlapišwa bjaale¹⁾.

1) Lentšu le: bjaale, ke mmolelo wa bakga(la)bje, la go reta go baale goba babuludi ba sesadi. E fo ba theteletšo ya bannatia go thakalampane ye ya basadi.

Naa dikahlolo ka Sepedi le Sekgowa di a swana?

Putšhišo ye ya gago phetolo go yona ke gore mekgwa ya ditšhaba ga e swane, eupja melato ya bosenyi yona e tekanyong e tee; batho ka moka mo lefaseng ba bopilwe ka madi le nama ya mobu gomme dilopedi tše di amule bošaedi le bothakga; ka lehla-koreng le lengwe go na le kgethologano ka go se swane ga mmala gomme sewo se ka se šalwe morago kudu fa temaneng ye.

E bile mahlatse a magolo kudu gore mongwadi wa puku ye ya ba mmoni, mokwi le modiredi wa kgorokgolo ya Marota ka lebaka la mengwaga e masome a mararo le metšo e šupago (1921-1958).

Go se swane ga kgotla ya Marota(Sepedi) le kgotla ya Makgowa, bobedi ba filo gakana ka tše:-

(1) Kahlolo ya mmolai(mmolayi) wa motho go ahlolelwa bophelo kgolegong goba go feegwa (gallow), Marota a be a ahlolela moloyi fela polawo gomme ge motho a sa loye, o be a lefa mmolwa(sic) ka mothepa wa go tlo tsoša peu ya mohu. Polawo ya baloyi e

ripilwe ka pušo ya kgoši Sekhukhune I (1876), go itšano borrawešu.

1732 Egoši Sekhukhune ga se a ke a ahlolela moloyi lehu ka gore melao e mefa e tsene fa Afrikaborwa. Therešo ke gore Bapedi ga re tsebe tshwaro ya batho kgolegong, gape ga re natšo dijo tša go fepa bagolegwa, le gona ga re nabjo bohlale bja go aga meago ya basenyi (diruntlwane).

(2) Dikahlolong tša Sepedi, mosadi o bolela a dutšhi goba a khunamile, gomme Makgowa wona mosadi o fo tsena ka lepokiseng go etša monna a ema ka maoto.

(3) Kato ya mothepa, kgoro ya Marota e be e se na tlhokomelo kudu ka kato, e le kgobošo ge morwedi wa mokgomana Masipa wa kgoro ya Ponyaneng a bigile gore morwa wa mokgomana Makgaga o nthobetše ka kgang. Lethumaša e be e le taba ya dikwero fela ga a katilwe ke lešoboro, le ge lethumaša lewo le ka ima, e tlo fo ba dikwero le bogoboga bagwereng ba gagwe.

(4) Molato wa go lala goba go feka sebatana go(ba) seruiwa, melato ye le ge e be e seebja, e be e sa fihlišwe kgorong eupja mokgwa e be e bolelwa gore ke bohlola gomme go ribegwa ga yona e fo ba ka seema se rego: "Hlola sa motho se ya itlholela; sa kgomo se hlolela mong wa yona", go itšalo borrawešu.

(5) Dikahlolo go melato ya dipolayana le ya ditlhalano le ya bohudu le ya bootsa le ya marumulane, le mangwe mabošaedi, kgorokgolo ya Marota e be e kgona go ladiša ditlhokwa mo tiko-logong ya Sekhukhuneland go thoma ka 1600-1958.

Kgaoganyo 674

A nke o hlatholle lentšū lee: go kobêla - le rang?

Lentšū le, go kobela, re le kwele bonyaneng ka borrawešu, e re ka mošate ga go hlabilwe dikgomo, ba fele ba re tutuwetša ba re arieng ka mošate go kobela; gomme ga yo mongwe wa rena a kgokgona go ya, bakgalabje baa ba re: mošemanyana yo e tlo ba lefswega! Ge re tšo bowa mokobelong gomme re feta go bona, ba dutšhi mo kgorong, ba re leboga ka direto.tša botatago rena, ba re: "Agee! Ngwana wa Ngwato a Bauba a Phaahle! Le ge re fihla ka lapeng bommawešu ba nywanywa ba re: "Agee! Ngwana Bauba a Phaahle a Hlabirwa! Gomme re kwe bose re sega leseego re thabile ga bommane ba re leboga, re kgantšhetša yola wa go gana go ya le rena go kobela dinama; bjalo bommane ba apeye makobelana gomme re šeebe bogobe/boušwa ka wona re jela tšielane.

Gapegape, lentšū le, go kobela, mo gontšhi re kwele borrawešu ba laya ka lona ga yo mongwe a eba le mokgwana wa go laodišetša ba bangwe ditabana tša mašulana a batho ba bangwe goba ditshebjana tša dikgoro tše dingwe tšewo molaodiši a se nago tokelo go tšona, a kgalemelwe ka lentšū lee/le(sic); ba re o sepela o kobela ditabana tša batho, o tlo la sehvirihwiri mosatena! A ke wene Marwalana, mošaa!

Go kobela ke mokgwa le setlwaelo sa banna ka moka. Ge mokgomana Ramalau a hlabile kgomo ya mathakga goba a fofoditše namane ya motseeta, monna ofe le ofe yo a yago go mo thuša, o na le kholofelo ya go fiwa lekobela, ke gore ntekeletšana ya namana (piece). Ke ka baka lewo banna ba sa hlokege fawo go hlabilwego kgomo, go hutšwa lekobelana le megaafu ye fiwago mang le mang ka morago ga go llwe sebete, lebeete le selšdu. Woo mokgwa le nankhono o sa dirwa le wa hlogobanna; e sale mekgwe(sic) ye mengwe e sa bonwago go dilete ka moka mo Sekhukhuneland(sic).

Mekgwa ye ke ya leago le bitšwago bongwaneswane(neighbourhood).

Seka se sengwe se kilego sa dirwa ke kgošikgolo Sekhukhune II, ka ngwaga wa 1931, aa hlabela ka mafuri namane ye nathamagana e le lengoopa, a sa rate ge bontšhi bja banna tswiwong ya yona a re ba ka e senya ba e kobela, banna ba boopa kgorong ba tiya nxa, motawii wa bolaotšana e le monna wa mphatho wa Mankwe, mokgomana Moshabi Matubane Radingwana. Samatuba a bona gore tiro ye e tlo ba molato wa bošaedi, le bokobo, eitše ge kgomo e phakologanywa, a romela ka moka tše lebanego kgoro go phophotha go banna bošaedi bja gagwe gomme le ge a dirile phophotho ye, sekwero sona ya ba seema sa mokgopu ge go nwewa mabjalwa a magata dikgorong mo leagelong la Marota, Mohlaletse (1931).

Kgaoganyo 675

Ngwaga wa hloka seema, le bolaye nna: Hobeyane

Molaetšo wo mo kgaoganyong ye, ke go kobela ka seema se sa mogologolo Hobeyane wa Baswana-boswaneng. Borrawešu ba be ba re anegela ba re seema se ke sa bagologolo ba bogologolo. Ba re re kwele ba re go kile gwa ba mokgomana yo mongwe wa metlaee, a fele a re ngwageng wo go sa diregago selo se se le tlabago,

1735 ant. le bolaya nna Hobeyana.

K34/120

18

Therešorešo leina le la Hobeyane ga le gona ka gare ga maina a Babinanoko, le hwetšwa ka maineng a Babinatsau ba ga Matšhi ba agilego le kuwa mošate wa Marota, Mohlaletse. Bjaloge, go riatšo ka seema se, Thamaga ya Mabjana le yona e thaasa lekobelana go seka se diregilego mehleng yena ka pušo ya

1033

ya motho yo mongwe gomme ya gagwe e ntšhitšwe. Re badile dipuku tša mangakadikonokono ba mehleng e fetilego le yona Beibele ya Moshe mohlanka wa Jehofa; mohlolo woo o šikintše dilete ka moka gomme ditlogolwana tša ditšhaba tša lefase ba tlo šala ba bolela ka "Dr. Chris Barnard".

Ke seema sa Hobeyane a maraka, a rego ngwaga wa hloka seema le bolaye nna.

(T. M. 1968)

Tšhupamabaka a pušo ya Bapedi.

Borrawešu ba re ke kgalekgale ge Bapedi ba fihlile mo khwiting ya Tubatse, gomme ka lethabo la mmolelo wa bona ba re: ke ge morogo o sa kgiwa godimo ga matlapa goba godimo ga matheledi.

a) Magoši a fetsago seatla a belegwe fa Tubatse, ka ntle ga Lellelateng a belegogo Bokgatla. Magoši a phidilego galelele ke Moukangwe, Morwamotšhe I le morwaye Sepitlamangana, gomme yena o phetše phelo ya go setlapelo e telele kakudukudu, gomme ba re le ga go le bjalo a laya melao ya therešo go barwaye. Bakgalabje ba gešu ba mphatho wa Manala ba go belegwa Tubatso ba Majakane, ba go latela kgošana Dinkwanyane Sekwati Thulare, ba be ba re: "Re kwele borrawešu gore go fihla ga batho ba ba rego ke Maporošiši¹⁾ (Mapalakata²⁾); bawo ba bego ba utswa batho go berekiša(sic) kuwa Potokisi; e be e le ka pušo ya Thulare I moragorago ga magoši a mane a a tumilego a robotše badimong Bogwaša³⁾ le mo maropi(maruping) a Thobejane⁴⁾.

1) Ke batho ba bitšwago Mapotokisi ka mmolelo wa segologolo sa bakgalabje.

2) Ke Maaraba eupja mmala wa bona o boso bja go tiiba(sic), ga ba swane le wa Makgowa. Thuu! Lare-palakata!

3) Ke leina thabana; ke mo mokgomana Phakane morwa wa Mafefe Mafiri a go belegwa ntshe kgale Marota a se a fihla fa khwiting ya Tubatse. Ke mminanoko ya Bogwasha sehlong.

4) Ke leina la kgoši ya mathomo mo Tubatse; yena ba re ke tatago Moukangwe: sefofu sa go tseba dikahlolo. Thobejane le Thobela go swana le Mapurunyane le Mampuru goba Tseeke le Tsekenyane.

1737

Temogo le tlhaologanyo ya mabaka le dikga tša mengwaga ke pelepele ga 1600 A.D., ye boletšwego ke ba "Berlin Mission Society (Church)", yona mehleng yeno e bitšwago Evangelical Lutheran Church. Kgoši Thulare I ge a be a roma mokgoma Makgeru goo rekiša dipolayi tša ditlou kuwa Portugeese (Portugal) pijana ga molemugi a ka hlokomela kgoolo ya batho Umunkwanastad No.28 Sekhukhuneland(sic) yona mehleng ya thekišo ya mobu e sa tšo rekwa ke kgoši Sekhukhune II le kgoši Kgoloko Kgolane Kgoloko ka setšhaba sa Bapedi, ke gona fawo Mapalakata a go utswa kudu batho ka baka la ditlala tše kgolo mehleng ya bogologolo.

- b) (1) Tumo e kgolo ya Bapedi le tsebagalokgolo mehleng ya kgoši Maphuthaditšhaba1600.
- (2) Lehu la kgoši Thulare I1824.
- (3) Go wa ga pušo ya Marota ka Impi ya Mosilikatse le go tsoga gape1835-1838.
- (4) Kgoši Sekwati I: maatla a pušo ya Marota e bowetše mehleng ya kgale, gomme kgoši ye e na le kwano le mmušo wa Makgowa wa lekabe la "Die Volksraad van Lydenburg Republic" le tirišano mmogo 1838-1864.
- (5) Kgoši Sekhukhune I o nyatša Makgowa, o tshela molao le kwano ya tatagwe gomme pušo ya Marota tshenyego.. 1877.
- (6) Lehu la kgoši Sekhukhune I 1882. O bolawa ke ditsotsi ba romelwe ke kgoši Mampuru Sekwati Thualre. Polawo ye ga e sale e le tlhoyano ba Mamone le ba Mohlaletse, fela mehleng yeno go tloga ka 1944 go fihlela ka 1965, ka pušo ya Morwamotšhe Sekhukhune Morwamotšhe, kgoši Sekwati Malekutu Mampuru o dikile a tsoša Morwamotšhe boroko - ke gore a fele(sic) a mo etela (1959-1964). Gomme rena Marota re ekwa bose

mokgalabje ga a hlola morwaye.

1738 (7) Pušo ya Marota, hlegere gape ka moswaredi Kgoloko Sekwati Thulare ka taelo ya kgoši Sekhukhune II (1883-1893). Pušo ya moswaredi e bile e botse mathomong. Ka mafelelo ya galakiša(sic) ke baaroši gomme a hwa, a tlogela mpherefere. Ke ge go tlo rotoga maina aa: Mekatela, e le ba Mohlaletse; Maune, e le ba Madibong. Ra leboga Major D.R. Hunt, a lwan-tšitše maina aa ka ngwaga wa 1922 mehleng ya merero ya theko ya dinagana (farms).

(8) Kholofetšo le thuthelo ya pušo ya Marota ka mellotima Thorometšane II le morwaye Sekhukhune II (1897-1943); thekgeletšo gape (1945-1957); kgakanego (1958-1965).

Baaroši ba kgoši Morwamotšhe le seantlo Mankopodi Thulare, gomme yena mothepa woo, ke morwedi wa kgoši Ramphelane Phaswane Nkadimeng motho wa ditshejana kudu, o hwetše tahleng kuwa Mara, kgauswi le motse wa Louistrichadt (Louistricht - sic); a lahlwa ka go dira mpherefere setšhabeng sa Bapedi fa Sekhukhuneland.

(9) Hlogomphatho wa Magasa: Motodi Sekhukhune Morwamotšhe, o rakwa leagong la Marota Mohlaletse ka baka la go ikokobetša melaong ya Mmušo wa Rapabliki II wa Afrikaborwa, ka kgwedi ya Mopitlo 1958. Eupja le ge e fo ba monna yo a se nago maano, mahlatse i bile gore a rakwa le batsibi ba mangwalo, šibaa:-

1739 c) (10) Mokgoma James Mabowe Sekhukhune Morwamotšhe
 " Stephen Mogase " "
 " Judah Sekgothe " "
 Mokgomana Ben Mashabagole Mpjameleka(sic) "
 " Gad Mashupje " "

Moruti Edward M.E. Motubatsi.

Headman Zakaria M.M. Makgata, monna yo, a emaema mmogo le barakiwa go Dikomosasa go kgopela madulo a botšhabelo, le mokgalabje Kgobalale Sekhukhune (Faithful Servant, 1959).

d) (11) Mmušo ka seatla sa potego, ka morena Lizamore (Bantu Affairs Commissioner), o khutšiša barakiwa Bogwasha, maruping a Moukangwe ka ngwaga wa 1964; leina la naga ka Sekgowa ke Naboomkoppies No.398/261.

Mokgoma Motodi o bewa bogoši le go fiwa maatla fa Bogwasha ka la 27th July, 1967; mo Bogwasha khwiting ya noka ya Tubatse. Mmušo ka Lekabe la Dithuto tša Bathobaso, re agetšwe sekolo se bitšwago Marota Bantu Community, sa diphapuša tša seelago le ofisana ya diphapušana tše tharo; re felwe le thuto ya J.C. Sekolo se, se tsenwa nyakong ya mokhuduša mrena Howard. Modiro o thomilwe ka masogana a phasitšego B.A. bo morena Moloisi le morena Matsetela le mokgamana Matsebe Thulare Sekhukhune. Ka moka mediro ye, e dirwa ke morena James Mabowe, morwa yo mongwe wa kgoši Sekhukhune sa bobedi, aowaa! Ga e le monglešaku ga a lome(sic) ke selo ke boroko botshadi.

1740

e) (12) Ga e le ka mabapi le pušo ya Marota a Mohlaletse mehleng ye, goba ngwageng woo wa sekete-makgolo-senyane, masome-tshelašupa (1967); go tsofaga Mohlomasetši¹⁾ go swana le ngaka ye re kwago e bolelwa ke Radio Bantu Pretoria. Seema sa Mohlaletse:-

Ke lepšhaa-pšhaa!

La molamo wa mohlware;

Mogweraa Kaluši a masogana.

Mmaarena²⁾ o re furile,

Ra forega:

A re: tšhududu(sic) motsoko ga e kgogé;

Re kwele tšhukudu(sic) e ethimula Mphanama!

1) (author silent)

2) (" ")

Kgaoganyo 677

1741

Methopo le didibana tša naga ya gešu.

Seema sa borakgolokhukhu se re: "Šikiša diraa(sic) le molapo, mphago wa diraa ke meetse." Naga ya gabo rena ya "Geluks Location, Sekhukhuneland", le yona e be e na le mehlo(sic) e mentšhi ge dipula di ena gabotse go etša mehleng ya kgalenyana. Le ge tlhokomelo ya gore mobu wa naga ya rena o gogolwa ke meetse a dipula tša diretla, fela ka lehlakoreng le lengwe motho ga a na maatla a thibelo goba kganwo go didi-ragala tše swana le tšewo lefaseng; ka gobane mong wa mobu o tseba ditiro tša gagwe ka boyena.

Methopo le didibana mo nageng ya gešu tše tsebagalago kudu šidi:-

1) Monokaneng: mothopo wo o ka mafuri a kgorokgolo ya Marota, Mohlaletse, gomme bošaedi go wona, Marota ba bolokile bahu ka tletlolwana ga bonyarelo bja meetse; mohola wa sedibana se mehleng yeno e fo ba go bopa le go ritela mabota ka malapeng ka gore meetse a ntshe a hlaswega ka baka la mabitla aa(sic).

2) Mphayaneng: ke sedibana se ka mafuri a dikgoro tše:- Mankweng a Mahlagaume morwa wa kgošana Seraki Sekhukhune Sekwati le Mapulaneng a Phafane Mampuru le Bogopa le Mafiri le kgoro ya Makgoleng ya mokgomana Mangope Morewane Sekwati sa Thualre.

1742

3) Tubatsana: ke mothopo boka leotswana; wona le wona o thitong ya Lepoo; o kgauswinyana go kgorwana ya ramotsana mokgomana Sebope Nkwele Tladi; bona ke ba kgoro ya mogologolo Photo; ke Babinatau ya Seokodibeng.

4) Bonwankwe: ke sediba sa mohola o mogolo le sona ka go thuša badišana ba dihuswane, banna le basadi ge go ilwe dithemong le tšona dikomana tša banna le basadi mengwageng ya tšona; sona sedibana se ba re mogologolo o kile a hwetša nkwe e enwa ntshe meetse gomme ke ge se reelwa bonwankwe.

5) Lethule: ke leope-nokana le theoga le tšwa thabeng fa go bitšwago nakeng tša thole (koedoe); sediba se se nwewa ke bakgoro ya ba mokgomana Monampane Phaswane Mashabela le ba mokgomana Paute Matsimela le ba Tladi Babinatau ba kgoro ya Photo.

6) Mamagogo: ke leina la mogologolo, bjale thakadu eitše ya fata letšaaba gomme ge dipula tše kgolo tša diretla le medupi, meetse a kubuga ka molete wo; sediba se, se kgauswi le temelo ya Sehwelešane ge motho a eya Mogobeng wa Thobehlane wa Seepe; maruping a bagologolo a Mmameetse monna goba motlogolo wa mogologolo Photo.

1743

7) Mokgoro: Sedibana se thitong ya thaba-Tsokatlou; sona se na le mohola o mogolo temelong ya Botšeyakganyana bja tletlolo go lebana le sefata thaba-Rite. Sediba se, se reetšwe mokgalabje Mokgoro Mahlanya; se be se le kgauswi le morakana wa gagwe wa diruiwa ka ngwaga wa 1903. Mokgalabje yo e be e le phokgo ya dipapadi tša meleko ya senna; eupja a se ne borumulane.

8) Sedibana: se kgauswi le mafuri a motse wa ga Radingwana. Sana se sefataneng thitong a thaba- elele Pheepane, ye e felego sekutlo sa Maaleese e ukametšego temelo ya Mashilabele.

9) Bonwapitsana: Maangwanyane: Tše ke didiba tša mohola o mogolo go setšhaba sa Kgaphola motseng wa Mphanama; le ge ditabolokane se(sic) sengwe se le godimo ga thaba, eupja ka setlwaelo basadi ba mathari le methepa ga go thatafe selo.

10) Marube: ke sediba se kgauswi le motse wa seletana sa ba Matšhatšha sa mokgoma Mokgoko Matšhatšha. Sediba se, se mellwaneng ya lokase le nagana ya setšhaba sa Bapedi, kgauswi le lebenkele la mokgomana (mohu) Frans Marodi Ledimo Ntšhabeleng.

11) Maangwanyane: sediba se sa Maangwanyane se ka bodikelatšatši, ka tsogong la mmagoje ga motho a swere tsela ga e lebantše thabana ya Pudi ya o eya Mamone, le sona ke mohola o mogolo le bohle ba agilego fa kgauswi go thabakgolo Segolo sa badimo-ba-mmalēbēkō. Mehlang ya kgalenyana se be se saphwe go fihlela ga pula e seola, aowa; badišana ba be ba hlahuna kgabane ba hlakotša.

1744

Ke be e fo ba diruiwa fela di gopotšwago nokeng tlase Lepellane kgauswi le thabana tša Lemaswi, goba ka tlapeng la la marofa le mehlala ya diphoofolo le lenawo la motho (1903).

12) Hlakafong: Ke leina la o mongwe mohlaaka wa meetse a mantši le mehlakana e mengwe fa go agilego mokgomana Mohlo-meledi ntshe. Ke nagana ya 'Trust Land'(sic) e bitšwago Dekompo le Fesirland, tšona di mellwane le dinagana tša setšhaba sa Bapedi: Mallekaskraal No.406, Switzerland No.366, Geluks Location, Sekhukhuneland area.

13) Motsolane: ke sedibana se sengwe ge motho a rotogela tlapeng la go roga basadi (Mmaseroga), aowa le wene ariye o le bone; le ge bana ; le ge bana ba buswaa(sic) ba na le bonyatšhi ba sentše Dika tša tlhago.

14) Seraganeng: ke sediba se ba ga Madipodi le ba kgauswi ba kgauswi ba ga Lebeeya go nwewago ntshe; sona se tseleng ya go rotogela Mothebjane ya go fologela ka gaye Mosego(Ntswaneng).

15) Mothopong: ka mošola wa Mohwetše, ka bohlabatšatši bja selete sa Ntšhabeleng go na le sediba, sona go ka se bolelwe selo ka sona, e fo ba mmame le tatane.

16) Mphane: Mo mošate wa kgoši Nkwane Masenyeletše Phasha go na le nokana e phatšago fa motseng gomme mohlaaka woo, ke wa meetse a leago; a fo fokola fela ka baka la pula tša lehono.

1745

17) Dibeng-sa-thakadu: mo gare ga molala wa "Southern Geluks Location, Sekhukhuneland area", go na le sediba se thutšego thakadu gomme se bitšwago Dibengsathakadu(Morakadu); mohola wa sona o ka anegelwa ke bohle ba Manganeng, Mašite le ba Mašegwana le ba Madibong ba mellwane le letetše.

18) Mphokong: ke sediba sa meetse a mantšhi tseleng ya go fologa ka tsela ya Mothebjane ge mosipidi a eya ka Mosago, Tšate; ge o tloga ka mono bodikelatšatši bja Leolo.

19) Maopa aa: Mohwetši(sic) le Mapshikologana di tšamile di eba le mo meetse a nyaganyagago gomme batho ba thušega ka go fata didibana, go kokotletše meetsana a go gelela moeta bjalobjalo ka otee ka otee goba ka go latelana; go thoma ka mahuba a meso go fihlela ka nako tša ga go iwa mašemong.

Ka ngwaga o mongwe (mohu) Mohlomphegi Morena Cicel H.T. Button (Additional Native Commissioner), o kile a lemoša dikgoši ka moka tša tikologo ya Sekhukhuneland(sic) a re: "Kgoši le setšhaba! Tlogelang go apolela naga mehlare, ka kuđukudu Ginoka le methopo le mehlakana, ka go riano naga ye(sic) lena e tlo šala e le legwete - 1933.

Se sa felego, se ya ila.

Yona hlogokgaoganyo ye, ke seema se sengwe sa diema tša borrawešu; ba re le ge monna wa mmolayi wa diphoofole, le ge e ka re ka a mangwe a ba mahlatse a bolaya tlou mo-feta-kgomo le dikgokong, a e goroša ka lapeng la gagwe gomme e le motho wa sejato; ba be ba re, mo tlogeleng e tlo feela(sic): "Se sa felego se ya ila!"

Le ge monna wa lehumo la dihuswane a ka ekgantša(sic) ka mahlatse a leruwo, ba re se tshenyeng(sic), lehumo le lewago ke tšhila tša meeno, ka mabaka a mangwe le tla fela gomme a tla a swana le bašaparegi. Dilo ka moka ke dikabelwa ga di hwetšwe ka go ratiwa goba go fetiša ba bangwe ka go ratwa ke badimo.

Monna wa mphatho wa Mankwe a kgošana Seraki Sekhukhune Sekwati, mokgomana Nala Malese Selepe 'Mophalaborwa', o itše a re borrawešu ba kile ba re gapiša leswiswi ba re go na le koma, kganthe koma ba ra bjaang jokhwi bja tlhokwa ye mathumaša a logago ditsheka, ba rwala dipotaneng le diphakeng e le botšhepi bja go thabiša buswa fela. Eitše ka letšatši la 23 November 1926, ge moruti Edward M.E. Motubatsi a tšoo phatlalatša tshakišo ya gore o boletše koma, mokgomana Simon R.M. Sekhukhune a be a ganne go tla khuduthamaga ya kgoši Sekhukhune II, a re: "Nna ke ganne go tlo lwantšha therešo, ka gobane ga e gona phoofole goba sebatana se phelago gomme se bonwe ba re šee koma: ga e le therešo, ge e ka be komatona ya banna e le setimela, se sa go dirwa ke Makgowa e ka be e le komatona ya kgonthe." A tšwela-pele a re banna ba motse wo wa Mohlaletse ba sa fahlilwe, nna ke be ke ile ga Moshweshwe 'Basutoland' go kgopela thuto gomme

go hloka mahlatse bošuananya bja dilefa le dijo le diaparo tša re lomola go ithuta, ke ge re bowa mono gaye, ka tsena modirong wa mmušo wa bophodiša ke na le yo mokgomana Zakaria M.M. Makgata; banna ba bagešu ga ba tsebe se ba go sekišago s sona; lebollo ga se la Marota fela le hlatholotšwe, ka gare ga Beibele-e-taala le -empsha; lebollo ga se kgwerano e felwego(sic) Lellateng goba Thulare, aowaa!

Mogologolo yo a go hlaba seema se rego: "Ga e aga e ya ekagela, ga e senya e ya etshenyetša", o hlabile kgomo tlhabelong, dikomana ka moka tša bodikana tša tikologo ye ya Sekhukhune, e be e re pelege di sešu tša hlagišwa, kgoši goba kgošana efe le efe, ba be ba bega go Thulare ka kgomo ya sethole go(ba) pholwana, eupja borametsana go swana le Bakone, ba sego ba nyala mabone ba loba ka phooko goba kgapana ya nku, gomme tšewo ka moka e le bohwa bja Thulare; setšhaba se sa direlwe selo ka mahumo (matlotlo) aa. Mehleng yeno mmušo wa Makgowa o hlabetše
1748 diphala le diphalanya mokgoši wa tsogang! Ditšhaba tša lena di tšewo ke kgogola! Bohwa bogolo ke teng go apara ke mabala, go ja monna ga se go mo fetša, tsogang le ekageng ka pušo ya Kakaretšo ya melao ye monna a sa jego yo mongwe, monna mang le mang a jago mphufutšo wa phaatla ya gagwe.

Mohola o be o se gona wa makgetho, metshelo, madumediša le ditefiša tša dikahlolo, tšewo ka moka gobe go phethagala seema sa morwa wa Ngakabalozi se rego: "Tatane nthute go nyenkula medu , ga e le mejo yona o ka se nthute!"

Mantšu a ditaelo tša kgoši Sekhukhune wa pele ka ngwaga wa 1882, ba re o itše a re: "Le be le re mmušo wa(sic) o wa tshwenya, šalang natšo šiwe!" Mebušo yewo ya go laodišwa ke mohu Sa-Matuba a gaye Mogokgomeng Tubatse, e fetile le mekgwa le ditiro tša yona, mabothakga le mabošaedi a yona; go bjalo

go rena mehleng yeno; pušo le mekgwa ya borakgolokhukhu e fetile le Sekhukhune II, Nkwane I, Mankopane II, naga ya gešu ya Sekhukhuneland e tsene ka garegare ga tlihabollo ya thuto le ge ba bangwe ba sa etomamaala. Mekgwana ka moka ya powelamorago e menogile, go ka se hlwe go eba Mojoode goba Mogiriki, go riano monna wa mehleng yeno ya pušo ya Kakaretšo ya Lebowa.

1749

Magoši a go tswalelwa bogošī, lotang bogošī bja go bupja le go tswalwa, ke dikgadi le bo-Mellotima, mehleng yeno e fo ba sebokuboku ga se bonwe goba naka tša go rwešwa ga di gomare hloogo. Ge mehleng ye ya matšatši akhwe, gomme o phagamiša meleleletšo ya ge banna ba be ba sepela le dikgoro tša motše(sic) ba tšame ba opelela basadi, ge masogana le magoala go ilwe Leriana, ba re: (Mohlabeledi) "Ke romile ngwana leriana!

(Mogobo) O woo-o!

Ke romile Mananankšlš!

O woo-o!

O tšama a ija dithetlwa!

O woo-o!

Mphiri wa mme ke o kwele;

O re kwete, o ya dilwaneng:

Pitšaneng tša baana.

Malebolebo mmame, re ya go leboga;

Mme bowela mašemong!

O lema tlhaola!¹⁾"

1) Ke mabele a hlokotšwego goba a feferilwe gabotse, a dula ka sešegong, a monglapa a botilego. Mabele a fana ka lethabo go se o se ratago tumelong ya gago. Koša ye leina la yona e bitšwa Mogoweletšo(mogoweletšo), ke ya go kgopela mabele a kgobokanywa, a bolokwa lapeng le legolo ka magoro; gomme morago a tšile go apewa bjalwa bja Mogoweletšo, e be go itirela lethabo banna le basadi ba motse wowe.

Naa ke'ng mothubo, wa thomega neng, bakeng laang?

Putšhišo ye, e gobantswe e na le mararankodi. Mothubo goba bothogo, ka kudu ka leleme la Batlokwa ba Ramckgopa, e hwetšagala e le mokgwa wa setlogo sa thelego ya mohola wa bogošī bja motho wa go ukamela setšhaba.

Seema se sengwe sa Makgolokhukhu se re: "Diatla dipedi dihloyane gojeng gomme modirong di a ratana." Gapegape ba re: "Modikwa ga a na maano."

Lentšū le, mothubo, ke gore go thuba goba go senya; maano a lona a rarollwa ke bothokgo - ke gore ka ntle le moputso. Maisimane ba re ke "free labour". Mothubo o hlomile(sic) ka kwano ya thepo ya banna ba leago la bona, go rata phorolo ya bogošī bja sebona gore lapa la mošata le fele le phala malapa ka noka ka botsoro le mediro e fetiša ya setšhaba le ka mahumo gomme kgošī le mohumagadi ba se phele ka dipelaelo le go duma tša batho ba leagong.

Mothubo o be o hlongwetše batho ba bego ba letetše go bolla gomme mokgwa e le gore ge ba thuba ba loba koma ya matšatšing a bona. Ke ka baka lewo kokotletšo ya mphatho e bego e letelana mengwaga e šupago, e be gona koma ya bodikana e hlagišwago. Mothubo o be o dirišwa ka sehlogo le ge nke ke tiro ya boethapo, eupja e be e fo re ka gore baana - mašoboro le mathumaša ba hlome nke ke mokgwa wa go tswalwa ga batho ka noka lefaseng; ka gobane lentšū le banna le basadi ba relego ba re: "Mošaa! Ngwanaa! O tlo bolla kaye? O tlo bolla ka nosi wa aloga ka semana."

1751

Borrawešu ba be ba tloge ba bolela ba re, mothubo le le ge e le go phorola bogošī le mokgwa wa pušo ya Marota, eupja(eupša) ke molawana wa taolo e sehlogo, ka gore batho go dirwa go se na kgopolo ya gore batho ba ja ba nwa; ke ka baka lewo kgošigadi Thorometšane ll a nago a thomiša go hlekelela banna le basadi ge go dirwa tšhemong ya setšhaba ka dijo go hlabiwa kgomo.

Kgošī Kgoloko Kgolane Kgoloko le yena a na le seatla se se botse methubong ya 'tšhaba sa gagwe sa Madibong.

Mothubo ke mokgwana wo thelegetšwego dikgošī le boMellotina maano(leaano) la go thakga malapa le go agelwa nyaako ka ntle le moputso, eupja ponagalo e le go kokobetša a ba bangwe malapana; mokgwana woo le ge o thelegilwa ke borakgolokhukhu, e be e se mola e wa tlhago ya Bapedi e le maano a go godiša le go phagamiša pušo ya bona fela.

Mothubo(sic) ya matšatšing ano, e bonagatša tšhitano e kgolo magareng a kgošī le setšhaba sa yona ka gore ga e sa le ka mehleng ya pušo ya Sekhukhune ll le nagošī ka moka fa tiko-logong ye, baana ba malapa a Bakriste ga ba dumelelwa mothubong ka gore batswadi ba bona ba kgaogane le mekgwana ya dikoma tša sehetene. Go thubiša banna le basadi, mehleng yeno ke phapang e kgolo gare ga setšhaba.

Babinanoko e tšhweu ke bomang?

Mohlatholodi, mokgomana Nala Selepe Mophalaborwa, monna yo e be e le ngakakgolo ya merepe e bile motsebegi a na le molaetšo wa sefoka sa thakadu se a neilwego ke kgorokgolo ya "Native Affairs Department" goba Lekgotla la Ditaba tša Batho-babaso; e le leloko la Dingaka Association.

Monna yo e be e le wa mphatho wa Mankwe a kgošana Seraki Sekhukhune Sekwati gomme a tsebana kudu le mokgomana Kgobalale Sekhukhune Sekwati (Faithful Servant). Mokgomana Nala o be a re: "Karogano ya rena le Bapedi, gona mo khwiting ya Tubatse, mehleng ya pušo ya Thobejane, ga se ra khuduga ka mpherefere, aowa; batho ba re ipitšago Maphalaborwa, re kgoro ya ba Malatjie re be re agile mmogo le Bogopa le Mafiri le Maleka le Tlaaka, gomme ge Bogopa ba bina sehlong gomme rena ra tlogela mmimo wa boromo ra bina ye e tšhweu bogologolo ka kudu. Phalalelo ya rena kuwa Phalaborwa borakgolokhukhu ba be ba tseba fawo tšhipi e thata le e botse ya go tološa mefiri goba go rula marumo le dilepe tša tlihabano e lego ntshe. Ke ge ba khudugela kuwa Phalaborwa - ke gore ba be ba re naga ye e phala ela(yela) ya kuwa borwa, bjalege ba e reela gore ke Phalaborwa ga Malatjie¹⁾ bo-lla noto²⁾. Noto ke patolo ya(sic) go kgatlwago tšhipi ga e tologile go dira sefe le sefe sebopego sa lerumo goba selepe goba letsolo le mehutana ya mabeeko le dingina; re tlogelane le setšhaba sa Bopedi mo Tubatse ka go latelela mohola wa tšhipi fela. Gomme le bjalo ke rena baa ba Morula-Selepe, re bowa Phalaborwa re bina noko e tšhweu - Bapedi ba bina e thomo ka meotlwa ya yona; re batho ba tee ka moka re be re agile gona mo Bogwasha ga Bogopa le Mafiri (Mefiri)."

Mokgomana Nala Malese Selepe o robetše badimong e le mokgalabje wa go botega go mong wa gagwe Sekhukhune li le mošišanagana mokgomana Simon Rantobeng mo naganeng ya Kanaan No.32 ya setšhaba sa Bapedi. O fihlile gaye 1958. O be a tsetela melato ya motsana wa gagwe ke kgoro ya Mafiri ya mokgomana Matsebole Masehube Mafeefe Mafiri. Morwaye, Malese Nala, o rwele lokwae la tatagwe, gomme o holofetša go ka ba le go botega; ga e ka be e se yona mekgwana ya bana ba mehleng yeno - 1960.

-
- 1) Ke leina la kgokgotswadi ya Babinanoko ye tšhweu, le bona ke Batubatse.
 - 2) Ke mo go kwalago medumo ya barudi ba tshipi le metološo; ke gore sedibeng sa Marula-tshipi. Dilepe tša magagana tša ntwadi sa hwetšwa go bawo ba kgoneng go boloka ditlhabano tša borakgolo; gona fa Mohlaletse di be di sa le gona ka ngwaga ye, 1895 - 1943.
-

Soil Conservation held at Naboomkoppies 17th April, 1968.

Ka Laboraro la beke, letšatši la 17 April 1968, fa Bogwasha, mathuding lepatlelong ya(sic) mošate wa Marota, e be e le kgobokano ya 'tlang ka dikobc; banna le basadi le maseeya le bana ba Marota Bantu Community School, ba palo e makgolo a seswayi le barutiši ba masogana le methepa gammogo le kgoši Motodi Sekhukhune le mohlomphegi mokghmana James Mabowe Sekhukhune, modulasetulo sa Leolo School Board wa bohlabelatšatši bja Sekhukhuneland(sic) area(sic).

Seka-seema sei

K34/120

Se ntšh(i)tšwe ke ba kgoro ya Balemi ba bophaphathi bja Afrikaborwa, go boletšwe bjalo ka mokgoši wa "Radio Bantu Pretoria" go akaretša ditšhaba ka tša mmušo wa Repabliki 11 van Zuid Afrika. Bjalege, pinyana ga e re ping, e kwele ping tše kgolo.

Kgobokano ya bulwa ka thapelo go Jehofa Modimo Ramatlahle ka moruti Philip S. Mampuru; mokgomana J. Mabowe Sekhukhune e le modulasetulo, gomme eitše ka baka la go potlakela modiro o mongwe, a kgopela monnagwe, mokgomana Juda Sekgothe Sekhukhune go tšeya madulo aa. Diboledi go be go kgethilwe 1) Moruti Mampuru, 2) Madigwe, Hlogo ya Marota School, 3) mokgomana D.M. Matjie wa Balema(sic), 4) mokgalabje Motubatsi.

1755 Moruti Mampuru o badile Beibele, ditaba go puku ya Moshe mohlanka wa Jehofa mo go Genesi 3: ka serapa sa Eden le mohlapetši wa sona le go se se lote ka tshwanelo - mpho ye ba e felwego ke mmopi wa bona.

Mokgomana Madigwe, hlogosekolo sa Marota, a re: kopano ye e kgolo kudu ka morero o mogolo, re laetšwago kgogolo ya mobu wa lehumo le sa boiphidišo bja rena lefaseng le, bjalo-bjalo.

Mokgomana Matjie a bontšha kgobokano ka mebu, o gobugilego le wo o sa nalego maamušo dibjalong - dipeung.

Mokgalabje Motubatsi a ema a re: mo pampiring ye go ngwadilwego gore 'soil conservation feast', nna ke kwana kudu le mothalatšana wo wa Maisimane ge o re, monyanya wa kgogolo ya mobu. Ge re bala mo pukung ya banna ba 'Geologist' le laodišong tekanyo ya mehla ye ngwadilwego ba rego ke tiragalo ya Bajode, re hwetša kgogolego ya mobu lefaseng e lebane kudu mehleng yekhwe; lebaka le la 1700 ya mengwaga e fetilego gomme

1756

go ena dipula tša difaako le diretla le medupi; e ka se be gona bjang kgogolego? Se e lego tshwanelo ya rena ba lefase, a re hlokomeleng mašemo le dirapana tša rena, re latele ditaello tša balemi go etša borrawešu le mmawešu(sic) mehleng ya bona ga ba sa lema wona mašemo akhwe le rena re a lemago. Mekgwa ya go lota mobu wa mašemo le bogologolo o be o lemošwa mang le mang gore ba se senyegelwa ke mašemo le dirapana, ka go šegeletša kgogolego ka dikgaga le kgopane, le go beeletša matlapana go dira merakwana gore meetse ga betoga a etla ka bontšhi le lebelo dišegeletša tše a kube ka tšona gomme a nanankele. Bjale mobu o tlo tikela fase, meetse a tlo feta(sic) gabotsana, e be bokaone le mohola.

Bahlalefi ba dithuto tše phagameng ba re dipula tše kgolo di dirago kgogolamobu, tšona ke letsogo la go tlišetša digagabi tša mawatle dijo, ka gobane le tšona di fepiwa ka thogorogo e tšwago dithabeng le mebotong ya mo go omilego ka batseta ba bitšwago dinoka(rivers).

Ngwana wa Adama le Efa! Hlokomela serapana sa gago, go swana le ge o hlokometše ngwakwana owe o dulago ka go wona mosegare le bošego. Balemi ba se ke ba re katologa, ba fele ba le kgauswinyana le rena, ba re laetša meletse; dibjalwa (dibzalwa) tša mehleng yeno di kapele ga tšeela tša botatagorena le bommagorena. Dipula tša difaako le diretla le medupi, ga a gona maatla le tsebo ka go tšona, re phema ka molao wo rego: "Thato ya gago ga e direge lefaseng!"

Kgaoganyo 682

Tompane ke mang, ke eng?

Tompane ke hlogo ya koša ya methepa le methepana ge go bapalwa diketo ka magakadima goba matsonpiri le mabeyana a dipitšana goba meetana ya e pšhatligilego. Leina le la reelwa lesogana la kgoro ya Mahlanyaneng fa Mohlaletse, e lego Motubatse Lehlanyane, mmagwe e be e le mohumagadi Masebonele, mothepa wa selete sa ba-Phahlamohlaka ba Maguku - Madigome, ka sekgowa ke Loopspruit No.41, Nebo area.

Tompane yo e be e le lesogana la pharagahla wa leemo ka maoto, e le lona Lehlanyane, ka mphatho wa Mabjana a kgošana Sekwati Sekhukhune Morwamotšhe e bile yena motšeyi wa sefoka sa tšhiano ya bogwera.

Tompane o kile a bona noga e tsibjago ba rego ke hware, ka teng ga molete ka temong ya Maleese(Happy Valley); a hlwa serapagare sa letšatši a e epa a ba a i fihlelela a e bolaya a theta(sic) yo bogale le go se boife sello(sic). Ka letšatši le lengwe moakabele yo, a swaraa(sic) a kgukile phooko ya monna wa ga Lebeea, a tlišwa tšhekong ka June 1932; gwa tlišwa dipelaelo tše dintšhi kudu ge go belaelwa, eupja kgoši Sekhukhune 11 a dira dipelaelo ka moka go swana le metlaee goba dikwero, a re: Bapedi! Borrawešu le borakgolo ba itše, lehcdu le swarwa ka merwalo, gomme lehono Tompane o swerwe; gomme o ahlolwa ka morwalo wo lego pelega lena: o neela mokgomana Seroka pudi ya gagwe, ga e tswadišwe, aowa! Moakabele yo Tompane Lahlanyane o tshwentše kgorobanna ba Marota, o phatlalatša letlatšwa ka pudi tše pedi tša dihlaa tša banna.

Hlabirwa a Bauba a Hlabirwa!

Tau Mankale a banna!

See koša ya methepa le mathumaša a Babinanoko ya

Mohlakamarole:-

Tompane le mathokolo le pedi!

Mathokolo le pedi,

A bo molete mothokolokwane;

Phakamaswene Phoo-lesome!

Ngwedi-tena o ya kaye?

Ke ya Selawo!

Selawo kaye?

Ga Seilane: O ye o botše

Seilane le Phogokwane ba tsogele mono.

O re kgomo tša Mahlape ke gapile,

Ke gapiša ke Phogole koti!

Phogole a lešika lenyane:

Lešika le gana baohli;

Le dumela ba folledi.

Le baneanyi ba lešika.

Le ge e ripilwe ka bogare, go tlogetšwe go lokolaganya malapa ka difero le dikgoro tša leago la motse wa Marota, go thitšhitšwe madulo(space) ka mo gare ga ye kgapetla. Papadi ye ke ye engwe(sic) e phagamilego go swana le ya Monnatena se reme Lehwelešane. Bobedi bja tšona ga se tša thongwa fa Mohlaletse, aowa-owaa! Ke tša bagologolo gae(sic) Mogokgomeng Tubatse.

Lebowa le tlalelong! Psalema 50: 15.

Morulaganyi,

Sello saka go Tšwelopele "Vol.9 Moranang 1968 No.4": go ka moka babadi ba pukwana ye, le batswadi banna le basadi, a go hlabiwe mohlogomatolong; go išiwe dithapelo go mmopi wa tšohle e lego Jehofa Modimo-Kamatlakamoka. Thapelo ye e khuparele lefase ka moka la Transvaal Province, go kgopelwe dipišopo le bapriseta ba dikereke ka moka gore ka kgwedi ya September 1968, batho ka moka go išiwe sello kuwa madulong a makgethwa a Moemedi le Mophološi Morena wa rena Jesus Kristus. A neele ka baahlodi selepe sa bogale bjoo swanago le legare la go boola maledu. Bjale ka ge morena wa rena Jesus Kristus o(sic) laetše ba lefase ka moka a re, ga leihlo, letsogo goba leoto la gago le go tshwenya, le goonye goba o kgaole, go tlo ba kaone go wene go tsena mmušong wa gagwe o na le setho se tee; go na le gore o thegele diheleng o na le ditho ka moka.

1760 Ditsotsi tša thipa le bapshatli ba menyako(dintlo) ya bahumi le bašitšana, kahlole ya bona e diatleng tša mmušo wo wa Repabliki ll ya Afrikaborwa, a re butšhišeng Beibele e tlo re botšea tšewo di kilego tša direga mehleng ya bogologolo, di dirwa ke babuši ba ditšhaba; ditsotsi di rutila butšhi(mpholo) goba bohlewele(poisonous(sic)) gomme bobo bjo ga bo fedišwe ke wona mmušo. Tlhakodišo ya Afrika ka bophara e diatleng tša babuši ba rena, Makgowa.

Melao ya borrawešu le bommawešu bana ba mehleng yeno ba e gatiketše ka dinawo, ba re bona ba phasitše dithuto tša dikolo; gomme ga gole bjalo ga ba ahlolwe ka molao wa dithuto tša Beibele.

Mogologolo wa bogologolo o itše a laela barwa ba gagwe a re, mohlang le bolayago yo Makgeru, motse wo wa lena o tla

senyega. Ka kgonthe leago la Mogokgomeng - Tubatse la thunkanywa go bjalo se dirwago ka thipa ke Maako: a go bitšwa ka boenyatšo go Mmopi wa bohle, ka baka la moya o mobe o laolago dipelo tša bana ba, setšhaba sa Lebowa; le gobhe bana ba thari e ntsho.

(Sgd) E.M.E. Motubatsi

Naboomkoppies,

7th May, 1968.

Mokgwa le molao o thathata wa Marota

Naa ke bafe batho ba nalego tokelo go iša molato mala-wong?

Motho mang le mang o na le tokelo go iša sello sa gagwe kgorong ya Marota, eupje ka ntle le motsedi, o ka se amogelwe. Tonakgolo ya kgorokgolo e gomiša mmigi e re: sepela o bitša tatago, ke gore motseta yo a bušago kgoro ya Mapulaneng goba Mabogwana go(sic) Ponyaneng.

Tonakgolo o na le matla go gana molato ofe le ofe ge molato owe o tsena ka phulaša goba šekeleng. Molao ge ntona(sic) e ka fapoša molato tsela, ke phošo e kgolo ye e ukametšego(sic) ke leihlo la go solwa ka selefa. Se, ke mokgwa le molao wa kgorokgolo ya Babinanoko. Mogologolo yo mongwe o re: "Re magadimana-ntweng, ga re ija ga re gadimane!"

Dipego goba molato ofe le ofe o sa tsenego lekgotleng la tsheko, ke wa lešoboro goba lethumaša, aowa-āwaa! Batho bawo molato wa bona ga o sekišwe. Mohlomong ga e le molato o

befilego, o ka išwa ka lapeng la mošata gwa kgethwa banna ba mmalwa go o thaedišana, gomme ga ba bowa ba laodišetša Thulare mmogo le kgorobanna. Eupja ge e le molato o sa kwalagalego, Thulare o wa o tseketlanya (dismisses).

1762

Gantšhi-ntšhi melatwana ya batho ba sa tšwego komeng ya mekgwa ya Sepedi, e be e sa begwe go kgorokgolo ga e se fela molato wa madi, ke moka, le ya bohodu e be yona e ka butšhišwago ka lapalegolo. Ditabana go mengangano ya mekgoteng ya mathumaša le thaka tša bona mašoboro, e be e se ditaba tša banna, aowaa! Banna keng ka tlhomphano ya Bapedi ba setšhaba sa Thulare? Banna e be e le batho ba bolotšego fela kagobane ga a se a ephetša o bitšwa gore ke legaola goba magaola.

Naa e be e le bafe ba bitšwago basadi? Basadi ke batho ba nyetšwego ba nalego bagatša ba bona. Ke basadi ka gore ba na le malapa. Nke o neye tlhathollo ya mantšu aa: lethumaša goba mathumaša le lethumašana: 1) Lethumaša ka o tee, a gudile go feta lethumašana. 2) Mathumaša ke ba godilego ka tletlolwana ga mathumašana gomme mašoboro le wona ke lešobošwana le mašobošwana bjalobjalo. Auii! Naa ga se go nyefula ba bangwe? Ee, ke yona nyefulo le nyatšo ge yo monyane a ka rialo go yo a lego ka godingwa gagwe gomme go hlolege se sa rategego.

Afa mekgwa ye, e sa le gona ka mo gare ga setšhaba sa Marota? E sa le gona; ke gore ke mekgwa ya poifano le tšhabano go šuletšana, ka gobane ge motho a sa kgone go hlompha ba bangwe, bjalege, ba bangwe batho ba tlo kgona go go hlompha bjang; dira gabotse ba bangwe gomme le bona gabotse go wene.

1033
1763

K34/120

41

Kgaoganyo 685

Leloko la Phala Matata¹⁾ a Mallega²⁾

Borrawešu ba be ba re ga se taodišo e e utamišwago goba go sebja, aowa, ibile(sic) sehlogo see dirilwego selebaneng ge kgoši Thulare I, a bolaya mogolwane Dikotope fa Mokororwane - (Mogokgomeng) Tubatse.

Mmolaiwa e be monna wa kgoro ya gagwe, gomme ga e le go bolawa gagwe, molato ntlhaa ya wona e be e le lehufa fela; gomme bakgoma le bakgomana ba se na botseno go yona.

Go tlogeng gona mehleng yewo, ke ge Sepitle a neya kgoro ya Phala matla a go ekahlola melato ya bobona, le ge maatla a be a bonagala gore ke go ngaala eupja leago la Marota ga ba ka ba le šala nthago ba filore dinaye!

Seema sa borrawešu ba re monna wa mogologolo o itše a bolela a re: "O se re ga o rema mokaabi, wa ke ya lomeletša, o sa tsebe mahlogedi; a mokaabi (a bo-Mokaabi).

Seema se sa borakgolokhukhu, ge go newa molaetšo ka kgoro ya ga Phala, e fo ba therešo, bogoši bja kgorokgolo ya Babinanoko bo thekgilwe ka kgoro ye. Molaetša wa mathomo kgoši Sepitle (Thulare I) o nyalela morwa Radipilo mothepa ka kgorong ya Phala; kgoši Radipilo (Sekwati I) o nyalela morwaye Mashile (Sekhukhune I) mothepa ka kgorong ya Phala, ka baka lewo kgoro ya Phala ke mokaabi wa Babinanoko ya mohlake.

1764

Leloko le la kgoro ya Phala ga le mo Mohlaletse fela. Motse ofe le ofe fawo go agilego Bapedi, Phala o a hwetšwa, le magorong a mangwe awo borragobona e sa lego ba ile bofamolele. Fa Sekhukhuneland gona ke dikgolo tša hoethapo dibešong tša dikoma tša mekgwa wa(sic) Sepedi ya boroko.

Lešika la kgoši Morwamotšhe wa pele Maphutha a ditšhaba ka morwaye Dikotope šele:-

- a) Dikotope a tswala Phala ka mothepa Maletsiri; mosi-tsana o itše go belega ngwana yo, ka baka la go tsefelwa ke leina, bomakgoloagwe(sic) ba re ke Mmaphala(Mmaphale). Le mehleng yeno Maletsiri ba sa fo re Mmaphale. Yo Maletsiri ke mothepa wa malapa kgoši Mohube a go lewa ke makgema.
- b) Phala a tswala ngwana wa lesogana a mo reela leina la Sefiti.
- c) Sefiti a tswala lesogana, a reelwa 'ina la Magohlo. Ke ge Bapedi ba sa agile gae(gaye) Mogokgomeng Tubatse 1820.
- d) Magohlo³) a tswala Ntshwane, gomme ga e le therešo yona, mong wa kgati ya kgoro ya Phala ke mokgomana Mamohlokwane; lebaka le la ge kgoro ya mošate ya Mabjaneng e mmoditšego morago ditokelong tša kgoro ya Phala, e bile go se ye le kgoši Sekwati I Madiilo kuwa ga Mmatšhaka 1824. Mokgomana Ntshwane le Mamohlokwane ke bana ba lekgeswa go swana le Rantobeng le Letsiri tatago Thoro-metšane mmago Sekhukhune sa bobedi.
- e) Ntshwane a tswala Sekiritle ka mothepa Madinoge, morwedi wa kgoši Sekhukhune wa pele. Mothepa wo ke lebone la kgoro ya ba ga Phala pitlepitle.
- f) Sekiritle a tswala Ntshwane ka mothepa Mamatime, morwedi wa kgoši Morwamotšhe wa bobedi. Mothepa woo ke kga¹tšedi ya mokgomana Mokgoneng Morwamotšhe wa Sekhukhune sa pele.

Mamatime ke mellotima ya(sic) kgoro ya Phala (1905).

Mokgomana Sekiritle e be e le monna wa mphatho wa Mangana a kgošana Phathudi Morwamotšhe Sekhukhune.

- 1) Matata - ke lentšú le bolelwago gabedi, ge kenywa ya mohlare ofe le ofe ga e se ya butšwa goba dkenywa, re re ke matata gomme ga e le ka mokgomana Phala ba ra ga a loga mabjang a koma ya bogwera. Ba re o be a tata a llega, a tatela kgoši Towaane.
- 2) Mallega - ke lentšú ke gore go loga gomme go sa tlišwa, melogo e fo nyanyologa gomme ka baka la bokgomana, a gerulwa ba fele ba re ke Phala-matata a Mallega.
- 3) Magohlo - ke leina, ke gore Mohube e lego 'ina la thaga e tala Mohube a Seopela; a go lewa ke makgema a ga Komane - mola maruping a kgoši Thobejane mošola wa noka ya Tubatse; gona ka Sekgowa mehleng yeno go bitšwa 'Appiesdoorndraai', ke kgauswi le motse wa Burgersfort.

A moya wa motho o wa phela ka moraga(sic) lehu?

Putšhišo ye, ke ye enngwe e kgwathago ditaba tša badimo ka gore badimo ke batho goba memoya ya batho ba hwilego ba bogologolo le ba mehleng yeno: banna le basadi le bana le maseya. Bjalege, borrawešu ba be ba hlamula gore motho ke sebupiwa se fetago dilo ka moka mo lefaseng gomme le ge a hwile, moya (wa) gagwe o wa phela go etša mola a sa dula mo kgorong le ka lapeng; eupja ba širilwe gore ba se bonwe dibopego, fela ba mahlatse ba bontšhwa mosegare wa sekgalela ka gore ga e le ba pontšho ya bošego bona ba re ke batšhuši; ga se bahu ba lokilego ka gore motho o tla boifa gomme a gobatšwa ke mehlare le matlapa mohlomong a wela ka leopeng.

Borrawešu ba be ba re batho ka moka ge ba hwile, ba ya gaye badimong, gomme e bile ba re gaye ke kuwa Mogokgomeng

Tubatse le ka kuwa Thaba-Moseega-Tšate(Djate).

Ka mabapi le memoya ya diphoofolo goba dibatana, borrawešu ba be ba re ge o bolaya seruiwa sa gago, o se ke wa se tlaiša; mohlaang we(sic) o hwago, o tlo gahlana naso sa go tlaiša wa palelwa ke go tsena ka mosehlelo wa kgoro; se go gakantšha wa timela wa looba khutšo.

1767 Molato woo, wa go tlaiša sehloolwa ge o se fofotša(bolaya), ka moka bahlabi goba babolayi ba dihuswane ba tseba kudu, gomme e bile ga se molawo(molao); go dirwa ke mang le mang.

Ka malebana le dijo tša badimo, ke taba e makatšago, gomme e bile ga go thabiwe ka yona, badimo ba na natšo dijo gomme ga go tsebagale gore a ba ja ba tsefelwa goba go ipshina. Ga e le dijo tšona ba natšo nama le maswi le dimotwane tša dinawa, ditloo, ditlhodi, ka moka motimedi ya arošitšwego ke bona ba mo hlallela a le mo kidibalong yewo o pherekantšego(sic) ke bona ge ba sa rata go go bona. Le gona dijo tša badimo, motimedi o fo hwetša di budule, o a ja, o thabe, o robale ka ngwakong wa sesotho gomme le bana ba bannyane ba gona go a bapalwa; dikošana di a binwa, ke gaye la mahlaaku.

Badimo-ba-mmalebeko: ba dira se sengwe le se sengwe sewo batho ba se dirago, ge setšhaba sa motse woo, ka kgoši ya sona e repha koma le bona ba dira bjalo. Mekgwana ka moka ya sesotho le bona ba e phethagatša ka mabaka awo le lena (le) a phethago. Motho mang le mang yo a gopolago gore batho ba hwile, ba fetogile phefo, o tlo lahlega mmogo le moya wa gagwe; gomme ga e le pheletšong bawo ba bitšwa badimotsšêlê.

1768 Badimotsšêlê ke memoya ya bahu ba hlokago madulo a tetenene goba go dula felo go tee ka boeketlo; gape ba bitšwa gore ke badimogetšane ba go tshwenya kudu - bo leja le nkōna.

Seema sa mokgalabje Nathaniel Kgotwane Magohlo Phala
o be a re: ge go kwalagala selo sa 'Joo! Joo!' A re basadi
ba a ba tshwenya ke lefeela, motho ga a hwe; o khudugile.
Badimo ke memoya ya batho bawo nama ya bona e hwilego, gomme
bjale ba phela ka sebopego sona sela sa go hlolwa sa tswalwa
ke monna le mosadi; ke mowe tumelo ya therešo le rena re
tiilego ntshe go swana le borrawešu le borakgolokhukhu.

Rena ka moka ré na le kholofelo e tiilego gore badimo
ba gorogile gaye khutšong. Eupja ga e le badimo ba mmalebeko
le badimotsêêlê le badimogetšane, ba bangwe ke ba dipelaelo
go tšewo ba sa di belaelago go bawo ba ba tlogetšego ka malapeng;
gomme boeketlo go(ga) bo gona mowe ba khutšhitšego (probation)
go ya tekanyong ya mehla e sa felego.

Badimobammalebeko ke ba malôpô, ke badimo ba dikganyetšo
le baidiša bana ba bona go dilo tše bona ba sa di ratego, ke
bakgetha ka hlao; le ge go sa tsobjwe tša ka kuwa pele ga e le
malôpô ke mpho ye thatathata; fela batho ba bina noko, bolwetši
bjoo bo be bo sa le kgolekgole go ba madi a Bapedi, ge ba ka
tšwelapele go bo lemoga go la bona leago.

Baholani ba mathomo ka bomme le rare šibaa

Ka mabaka a mangwe, ka go se bolokela(sic) bana ba tlogo,
metheo ya therešo e re hommakaepaya ba tlee ba phekgolanye gore
ka therešo e be bona ba mathomo kganthe ga go bjalo; yo mongwe
(le) yo mongwe a hlatšelwe(sic) ka ya gagwe mediro e sego go
bolabola. Naa keng Bomme le rare? Ee! Ke mmolelo wa bor-

rawešu ga ba era selo sa mohola, ba re ke mmame le tatane, nka se hlwe ke šaparega, ke na le ntšha-mohlakong ke tlo swana le magagešo ka ba monna goba mosadi.

Ka morago ga ntwaga ya Maburu le Maisimane ya 1897 - 1902, banna ba mathomo ba setšhaba sa Bapedi ba gorošitšego bomme le rare - dikoloi tša maotwana a mane, tšona di googwa ke dikgomo (dipholo) goba dipokolo tša dipholwana le ditshaatšana, ba retiwaga ka maina a bona šiaa:-

- 1) Mokgomana Nkopodi Kgobalale Mariri
- 2) " Makgatlolle Moraswi Ntšhabeleng
- 3) " Taumashala Ratau
- 4) " Phuthi-ya-šoka
- 5) " Paulus Ramotšatši Maredi
- 6) " Moraro Khulwane Nape
- 7) " Adama Kgetshepe Barwe Maredi
- 8) " Lehwane Matsoku Matjie
- 9) " Sehlophe Sekwati Thulare

177D Koloyi ye ya Sehlophe e be e le ya kgošigadi Thorometšana
 11 gomme e neetšwe mokgomana Sehlophe go dirišaga ka dipholo tša sebešo ka gore yo Sehlophe mogolwane mokgomana Komane e le tonakgolo ya kgorokgolo ya Marota 1894 - 1909, gona mo Mohlaletse.

Mmušo wa Marota ba o jetše, re bone ka Komane le monnagwe Sehlophe, morago ya (ba?) mokgomana Bokgobelo Sekhukhune Sekwati, mehlape ya dikgomo le dihuswane tša thulama le moela wa Mohwetsi le Mohlaletse tša o rolela Lepelle le(la?) Mamogodu a Mabutšwa.

Mekgwa ya kgale ya pušo tša Sepedi, di hweleditše magoši a mantšhi ka gore badiredi ba bona ba be ba se na moputso wa(sic) ba lebanego go kgonafatša mašwana a malapa a bona.

Ge e le kgoši Sekhukhune II yena o hweleditše ke botho le bolo bja gagwe ka gore e be e le kgoši ya go se rate ditsheele le meferefišana ; e be e le motho wa moeno wa toka ya badimo. Mogologolo o hlabile seema a re: "Lehumo la go tšeya dilo tša yo mongwe ka maano ke: Phatana hlakola ga e dulele motšei wa yona."

Mehleleng yeno ga balaodišwa, nke ke dikgwero(sic) le tomelo, kganthe ke therešo go bawo ba bonego ka maahlo, ge butšhi¹⁾ bo sa robetše.

1) Ke lentšu le lethata; ke go ruta ba bangwe bošaedi; go lematša ba bangwe bosinyi: mokgwa wa baaroši; go dira santa kobong. Mahlajana a bootana - bogarigašana.

1771

Kgaoganyo 588 : Seripa I

Naa ke afe mabjaang le mehlare e nontšhago diruiwa le go otiša?

Re kwele borrawešu ba re mehleleng ya borрабо, ge ba be ba dutši felo gomme felo fawo go sa ba kgotsofatše, bjale ba rata go nyaka a mangwe madulo a go khudugela kgoši le bakgoma le bakgomana ba dikgoro; ba be ba dula seboka go rera tša khudugo gomme ge go kwanwe, e be go kgethwa banna babedi goba diraro le masogana a mmalwa, go labelela fawo motse o kago thelegwa gona.

a) Sa mathomo ke go bona gore aa naga ye e ka ba le mohola leruong la dikgomo le dihuswane, le go hlokomela gore ke mehuta-hutana ya mabjaang le mehlašana ya mehuta efe.

b) Ge naga e na le mehuta ya mehlare le mehlašana ye:

mohlopi, mošwaana, mopipi, mooka, moselesele, mohlajana, motaposane, lerathama, mogaaba le mehlašane(sic) e mengwe e ratwago ke dihuswane.

o) Sa bobedi balekudi ba tlo hlokomela mehutana ya mabjaang gore naa ke mehuta efe. Ge ba hweditše naga yewo e medile mabjaang aa:- mohloriga, mowobanare, maleboko, namele, mojamabudi, sehlwa, tswielana, seloka, kgongwane-swana, matulwane, mphaafa, kgomonahlabana le mabjanyana a mangwe a se nago kotsi diruweng, naga yewo e ka kganyogega go dirwa madulo a leago; gonme tlhokomelo ya go akaretša motse.

1772

d) Botelele le bophaphathi bja naga go kgonagatša ditemelo goba mašemō a selete, ka mephapha ya peš ya mašemo: mebu ya naga ye holofetšwego ka kudukudu šee:- sehlaba se segolo le se senyane, seloko, lekuba, sekwana, lehlwahiwa ye temelo e ganana le pula ya mohlwaoeme(modupi). Temelo ya mobu wa mogohlo, ga e ratege; ga e na dijo.

e) Bokgole le bogauswi(sic) bja meetse, le gore e ba le meetse lebaka lefe goba lehlabula fela. Naa di gona didibana methopjana go swana le Mokokorwane? Ge tšewo di le gona, naga yewo e ka gopolwa bokhudugelo.

f) Naa dithaba tša ntshe di na leng sa go hola setšhaba? Aowa! Ditemo, mohlware, motshere, mogwašagwaša, monee, mokgoba, mongana, mokaabi, mohluludi, mogohlo-wa-thaba le mphoma o mogolo le mafsaaka.

g) Mahlwele a mabjaanye le mehlašana a hlokomelwa ge e ka be a ka ba gona. 1) Mogaaba ga o bolaye o fo pšhwegiša dikgomo; 2) Manporoboro²⁾ ke moreepe o nyakilego go swana le botankana, ke mehlašana o šorwana o bipila(sic) dihuswane le go bolaya;

gomme tshêhlô yona (e) ratwa kudu ke diruiwa gomme e ya di bipila gomme ga e dire kotsi. Ga e le mehlokolo ye lewago ke dipudi le dinku ga e balwe bontšhi bja yona; ke ka baka lewo le letala la tšona le maala a tšona (a) botegile go lewa ka gore a gobantše mealafa le mekgwa ya dipušollo tša meleko le maloyi.

h) Ge naga e hloka mehlare go mabu a boletšwego, naga e bjalo e be e sa kgodiše bagologolo, ba re naga e bjalo ka yewo ke lehwafa.

Naga ya mabjaang a lešiši, lefee goba tlhokwa le modila le sedilane di be di sa kgahle bagologolo. Naga ya mašemo a lehlwahlwa e be e nyatšwa ka gore e bekwa ke meetse a boati gomme gape bagologolo ba se na tsebo ya nokanyo ya mobu ka merole ya dihuswane. Mehlang yeno re re magapu a tlile nala di fedile!

1) Manporoboro: leina le, ke seka sa kgopotšo ya dikgomo tše dikete tše pedi (2,000) tšewo kgoši Sekhukhune sa pele a ilego a di lefa gaa sentše tumelatlwanano(sic) le 'Die Volksraad van die Lydenburg Republiek. Dikgomo tše di be di remetšwe moraka mo' kgauswi le noka ya Tubatse, mowe go agilwego leporogo le yago Polokwane; gomme moraka woo, o be o dišwa ke ba mphatho wa Makgalwa e sa le mašoboro (1875). Bjalege, dikgomo tše dintšhi tša bolawa ke bolwetšhi gomme masogana aa, a gonona gore diruiwa tše di bolailwe ke morepe woo; ke ge ba o reela gore ke manporoboro - tlhathollo ke gore 'Burger'; ba re e be e le mokgomana wa maledu a mantšhi. Moretswana wo o mela kudu ngwageng wa pula e kgolo.

Fološa dikgomo thabeng di a ota (S.11)

Seema sa borakgolokhukhu ba kuwa gaye Mogokgomeng Tubatse, ga Maphutha-ditšhaba, o(sic) re: "Fološa dikgomo thabeng, kgomo tša thaba di a ota." Naa keng bohiale le tlhathollo ya seema se, ke go kgalemela goba go omana?

Go na le mekgwa e mentšhi ya tlhokomelo ya diruiwa ka kudukudu dikgomo dilo tše dikgolo, modiši goba badiši e be batho ba lerato go diruiwa, go lemoga phulo le mehutana ya mabjaang le tlhokomelo ya go noša meetse ka nako efe dikgeng tša letšatši.

Dikgomo ga go ratege go tuelelela phulo etee matšatši a mararo gomme tša re maabane le maloba auii! Di tlo thoma go gwaša, di lemoša modiši gore dithitwana tše tša mabjaang di nkgga mare a tšona.

Bjale modišana o tlo thoma go selekega a re, kgomo tše di a tshwenya, ga di fule di fo gwaša gomme a dulela go di kgobakgobela felo go tee; bjalo pelaelo ya kgomo e ka mogodung - mogodu ga o tlaleletšwe ke selo; kgomo e thoma go kgwela-kgwehla dimpa.

Ga di le ka šakeng mootlo o a hlaelela e bile di gopola le go taboga legora goba go šwahla mpshioko. Se, ke mathomo a go otiša dikgomo.

1775

Borrawešu ba be ba re hlokomela dikgomo go fudiša legabeng, di tlo pshwega gomme tša ota(wota) wa hloka sereledi¹⁾.

Borrawešu e be e re ga dikgomo di thoma go ja mogwaang, kgwedi ya June, ge ba ka bona mogwaang e sale o monana, le ge o buletšwe gore diruiwa di tsene mogwaang, ba be ba re ganetša rena badišana ba re anke le letele kgwedi ya July mogwaang o tlo be o šwabile; ba boifa go ota (lewōtō) la diruiwa.

Borrawešu le ge lehwiti le ka babelwa (burned) ka mollo gomme mabjaang a matalana a thomile go khukhuša, ba gana go latšwiša dikgomo bjaang bja lekgaaba; ba re le fokodiša leruo.

Tshehlo e ratwa kudu ke diruiwa gomme e fo tshenya(sic) fela ka go bipela dikgomo le dihuswane, le ge e ratwa ke dipokolo dilo tša go hufiša naga. Dipokolo ke manaba a phulo ya

diruiwa gomme Bapedi go ba ba thomile go ruwa pōkōlō ge go agilwe fa Mohlaletse; monna wa ba Matjie a e reka go mokgomana Sweri, lekgowa la mathomo ga(sic) aaga mabenkeleng(sic) mo "Geluks Location - Sekhukhuneland 1880." Dipōkōlō ke diphōōfōlō tše bego di na le mohola, eupja mehleng yeno ke manaba a phulo ya dihuswane; ke phōōfōlō ya mare a sego bose.

1776

Ge mang le mang a rata go senya phulo ya diruiwa tša gagwe, ga a ruwe dipōkōlō a goboše naga ya gagwe; a ka se hlwe a hlabja ke tshehlo goba tšhaatšho le ge e le malala-a-kwaetše.

Ee! Dipudi di na le bosenyi bja go gōlōfatša mehlašana, ke therešo mare a tšona gaa tsefēlē legolo la mohiare ofe le ofe. Dipudi di kgonwa ke naga e kgolo e bulegilego; ga e le dirapana tše tša mehleng yeno di ka se amušē maruo a mapudi (many goats).

Maruo ka moka a dikgomo le dipudi le dinku, di kgonagala go ruiwa moo naga ya ntshe (e) nalego phulo e lekanego, yewo batho ba sa petaganago metse le mašemo. Se, ke therešo yewo dilete ka moka di bonaga ka maahlo.

Ka ngwaga wa 1921, mohlomphegi Major D.R. Hunt, o kile a re: "Kgoši Sekhukhune! Naga ga e tswale go tswala rena batho le diphōōfōlō; lokheišene ya gago ke ye ennyane, ka mehla e kgauswi le tlo aaga nyakwana godimo ga dithaba go šuthêlêla mašemu; ka baka la pitlaganō.

Lehono ge go lebêlêlwa mahwiti a le a bego a lotetšwe morwaye Thulare aa mogofele(mo go fela?), nke ke go hlaba metlaee goba go swana le molori ge a lora a ija nana ya mahura goba a enwa meetse a sa llogo segwêgwê.

Go fiša¹⁾ motho dikgomo goba dihuswane keng?

Seema sa mogologolo se re: "Mmetli wa šapo la tlala, o tshētshētha a lebiša wabo." Go fiša wa geno leruo ke selo se sethatathata, se dirwa ke batho ba dipelo tše di telele le lerato le aperego Marota a bomotho. Mekgwa le ditsela tša go fiša wa geno diruiwa, mohlomong di ka ba ka pedi goba tharo.

a) Go tsoša ngwaneno ga e le mošaparegi gomme a na le bana ba bašemane, e le thari gomme a patlwa ke phēpō bjalo bošuwana bo thatafile ka lapa, makgeswana le merepjwana ya mosadi ya mosegare ; ka go ya bošego ga e bolelwe ke kōma.

b) Mohlomong phišo ye e dirwa ka baka (la) mong wa diruiwa, e le moopa, a re ngwanešwane a ntšeye kgopu; motho ke motho ka yo mongwe motho, go tswalana ga batho ke go imolana; thokgwa se tšwago phuthi ga se tsebje, go boletše mogologolo.

c) Mohlomong mongleruo le, a fo ba le bana ba methepana fela ka lapeng labo dihuswane, e bile gape monna yo ke mokgomana wa ba maina; e bile ke motsedi wa dilete tše pedi, ya Nkadimeng le Radingwana. Bjalege pshio tša tlou ga di palaganywe, gomme bjano Ledimo o kwana le mokgomana Mogase Makoroganye go mo fiša mamane a dithole aa selelago le pōwana ya tšona gomme e be bothakga le kwano selebaneng sa dihlatse.

1778

Ka mekgwa ya borrawešu mofiši o tliša molangwana o botsana o sehlilwego madika awo e lego palo ya kgomo-di-a-mafiša a o nēšlē mofišwa gore e be bohlatsehlatse. Kgomo ga e tswetše, ke lebake le itšego mofišwa o tla a bega gore namane ya gore e tswetše namane ya mmala wa gore pholwana goba tshaatšana. Se e be e le molao le mokgwa wa borrawešu.

Ge e ba gore ka mabaka a mangwe ge phapano e ka ba gona gomme go se kwane gwa hlagiša molato, ge bafišane ba sa folšlēšlē

ka lešika letee, molato wa fihlišwa go kgorokgolo ya Marota, bjalo molato wa ja yo mongwe wa bofora goba boradia, selêpê e lego Thulare o tlo rêma gomme selêpê sa nwêlêla ka mošogo.

Molaš wa go fišwana (fišana) dihuswane o bothatathata kudu letlatsweng la Marota, kagobane kahlolo e re: Bauba goba Hlabirwa o tlo ruta butšhi le go re senyetša go roma bana ba Thulare.

1) Fiša: go tshuma ka mollo, go neêla motho seruiwa, gomme ka nako ya go rata a fišolle, ka bothakga le bobê.

Kgaoganyo 691

Ga e ke e gadima leru le se gona

Rena re kwele mehlamo le diêma tša borrawešu, ba re tlogeletše ditsebô tša bohlae bja ditemogo go dika tše mehleng yeno ya rena, re bonwago ba dipelotheri ka bawo ba bego ba gana go rongwa ba fo re ke hlabilwe ke mootla kganthe ke maaka le boradiana: gomme borrawešu ba fele ba re ngwana go gana go rongwa o gana rotswana sa hlôôlô!

Gomme ba bangwe, ka baka la go rata rotswana sa hlôôlô re fele re o kaokêla kgauswi le bona, re epapatša go rongwa re le bomaidi go rongweng kganthe re tšeya mohola o khwe wa lehono, o bagwera ba rena ba o dumago mosegare le bošego.

Mogologolo yo wa bagologolo o re: "Ga e ke e gadima leru le se gôna", e ka ba mehlôlô. Mogologolo yo seêma sa gagwe ke therešo; ka morago ga legadima gwa kwalagala modumo o dumaela nke o a nangasela. Bjalege monna ofe le ofe yo a sa rulelago

1780

ngwakō wa lapa la gagwe, o tsenwe ke masēmē, mosadi goba mogatšaaagwe o re go yena: Bauba a Phaahla! Lehono ke tlo iša kaye bana ba bešu(bešo)? Bona ke hlwe(sic) ke go botša o duletše go gwaiša mabjalwa le motse wo wa bolena, o sa gopole selo ka bana ba bešu, ke tlo sepela ke kutlakutla gare ga maswiswi a pula, ke tšama ke thwadiša bana ka nyakong ya banna le basadi bawo ba swanago le wene le nna - Bauba re gobugile! Ka wona ngwaga woo wa 1968; ge mokgomana Pudiatsela a ntaodišetša ka tša pušo ya motse wa tatane le mmame, wa Mohlaletse gomme ke botšhiša madireng a legaye, a re go nna: "Bauba a Ngwato! Mohlaletse, motse o bipetše banna bale le basadi bale ba itšego re gōna, ga go na bofofêlō mohumagadi Mankopodi Thulare o kwana le makgowa o re o tšoma bōgoši bjola a gore ga a bo rate, motse wa ba šašarakana, dihlogō tša bana ba setšhaba sa ngwana Morwamotšhe tša theogetšwa bodulabahu; ba bangwe le nankhono ba sa sobeletše fawo go sa tsibjego: ge re le baloyi dipheko tša bannanna di re tantše, re palelwa lentšu la go hlaboša mokgoši ra re: go-nya-go-eme re lahlile!

1781

Mohumagadi Mankopodi matsatšing aa, ke mogwera wa batho bale re bego re re ke marentšhêrê, o dula nabo dithopana gomme se, se tlišitše kgobogo go rena bawe re epitšago makhuduthamaga. Bjalege, lena le ngangabetše le reng, a le ekgopola le na le tsebo le matla a kakago a mmušo wa Republik van Zuid Afrika? Lemoga, kgošigadi ye e šile bohlale morago, gomme le bjalo ge a ka hwetša monna goba banna ba go mo eletša; mojako o be o se wa tswalêlwa a ka goroga nakō e be e sale gona. Lemoga, mmušo ke seatla le mohlankedi go Modimo, mmušo ga o dirišl mahufa a nna le wene, mmušo o otlologile go bjaana bja rena ditšhaba tše

di lego ka tlase ga pušo ya wōna.

K34/120

Se se ka se kgonagalego ke ge le agile mo Sekhukhuneland gomme le sa bušwe ka melaš ya pušo ye, naa wene o ka dula le motho goba batho motseng wa gago o sa ba laole gomme bona ba etaola? Ge yo morwedi wa Nkadimeng a etshola, a inamela mmušo, ke yōna tsela e ratwago ke babuši ka moka mo lefaseng; ge e le gore le rata boeketlo le khutšō dumelang se ngwana yo wa barwa Nkadimeng a ekemišeditšego go sōna; gomme ge le senya le ya etshenyetša. Mafelelong a kganano ya lena, mmušo le ke ke la ba le sephemo sa bogale bja wōna le mohlakodiši a ka se be gona. Mogologolo wa bagologolo o re: "Ga la ka la thosana go hloka ngaka, le thosane ngaka di le gona"; ke se sengwe sa diēma tše borrawešu ba go thibolla ditsebjana tša rena ka sōna.

Rena ba kgoro ya Marota a mo Bogwaša, ga re rate ga motse wa Sekhukhune le Leganabatho o senyega, e bile le ba mmušo woo wa Afrikaborwa ga ba rate; matšepē le boikgudišō bja lena Marota a Mohlaletse le bo apeile ka pitša lefēgō letee; e kgauswi le go thenkgoga ya ba khwēlēlō.

1782

Le ge go lemegegi gore monna yo mongwe wa Marota o ngwadišitše mohlomphegi yo mongwe wa Babashweu maaka a re batho ba go rakwa Mohlaletse ba rakilwe ka baka la go utswa tšhēlētē ya setshaba, Hee! Wene monna wa lekhuduthamaga, o ithwešitše morwalo wo oitlo hlokago moamogetši, mohlaang o dikēlēlwago; rena batlogolo ba Sekwati le barwa ba Sekhukhune ll; re rakilwe Mohlaletse ka baka la boikokobetšo go molaš wa Mmušo woo wa 'Republiek ll van Zuid Afrika'. Rena le mabohlatse a ngwadilwego gore ka di '29th May, 1952' tšhalete ya polokēlō ya setshaba sa Bapedi e lego polokelong ya 'Union Government of South Africa'

ke £5,000.0.0 goba R10,000.00; ya Sekhukhune Secondary School Fund e le tekanyo ya go feta £7,000.0.0 goba R14,000.00 ka kgwedi ya May 1958, e le polokelong ya wōna mmašš woo wa 'Republiek van Zuid Afrika' ka bahlanka ba wōna "Additional and Bantu Affairs Commissioners of Sekhukhuneland area."

Thamaga ya Mabjana e go holofetša le go go fa kēnēlō gore rena Marota a fano Naboomkoppies No.261, ba ke ke ba ba le kgahlanō (never again) le lena Marota a Mohlaletse, lena le senyegile leina ka go bolaya bongwanabolena ka ntle ga molato. Gomme bona bawo la go robotša mabitleng, letšatši le etlaa lewo le tlogo arabišana le bona kuwa gaye badimong.

Kgaoganyo 692

Lešōka mphē batho; naa go itšeng?

Se, ke seēma sa go setla pelo re kwelego ga borrawešu ba hlamula di tlaišego ka sōna, ge bomadula-botētē ba hlaboša mokgoši ba lla ba re: Joo! Joo-oo! Ka lahlēga joo!

Seēma se sa borakgolo lehono o wa se bona, ga e sale mehleng yela o se bona boranyaneng (bonyaneng) aowaa! O tlo ge o bona le melēmēlō ya dinaka tša pholo tše, le ya dikgomogadi le mamane a tšona go atile a nakana tšabo kurumane, e fo ba tša magorwana le dithulwana; hleng di rula ka dihlošwana go swana le nku mohlokanaka.

Lešōka mphē batho ke seēma se hlathollago sa "Tlou ga ija mere e ya ekapolēla." Mokgōma Dinkwanyane morwa Sekwati I, a

na a hlabošetša mogolwane Sekhukhune l sona seēma se sa tlou; eitše mohlaang wola Mašilagatiša a se gopola, ke ge a le ka mphomeng wa Mamathamageng gomme e le morago motse wa gagwe wa Ntswaneng e le marupi (desolation). Baaroši bale ka moka ba mo neile dikodi, ba re: o be a re o dirang; a ka hlabana le makgowa he-ee makgowa ke banna. Borrage-rena ga se ba ke ba rata go re senyetša, ba ratile kudu go re aagêla, ba patlilwe ke matla a makgowa ka dibetša le mabohlalehlale a bona le tsebo ya mangwalo a makgethwa a Jehofa Modimo Ramatlaohle.

1784

Borakgolokhukhu, go fihlela go borrawešu tsebjana ya bona e be e fo ba go rula lerumo, letsolo, selêpê sa ntwala le mabêškô le tshwaana tša molalats'hika le ngina ya botšhepi bja dipapadi tša dikoša tša mathabô ka meropa. Seēma-segolo sa bona se re: "Bohwa-bogolo ke teng, go apara ke mabala." Rena ba mehleng yeno re re: "Bohwa-bogolo ke boikokobetšo; mereba le kgaang ke go itshenyetša. Seo(sewo) makgowa ba lego sona lehono, ga se ba se amoga ba bangwe batho ka kgaang, aowa. Ba se hweditše ka boikinamelo go mehuta ya gabo bona; ka botlalo le therešo re bone ka Maburu ga Maisimane a ba amuša letswêlê la thuto le mediro (education & acts). Lehono rena Marota e re mola Makgowa a re batamelang, re thoma go hlanola dinawo ga mokgoši wa boekago go bitša ditšhaba ka moka tša Afrikaborwa, o re: ekagang le dikgoši le ditšhaba banna le basadi.

Lešoka mphe batho! Ke ge motho a le nnoši gomme a boifa a gononwa le go bona bonaba bo le kgauswanyana le yêna, bjale a gopole le go enyatša, a êlêlwê gore batho ba bangwe ba mo hlakodiše. Ge e le kgoši e tlo hlakodišwa bjang e le yêna a itšego ke tlo kgôna?

Ga e le ka therešo ya go latêla bošoro, phetolô ya borrawešu e ka re: mo lesetšeng di mo kgônê, o itše yêna o tlo kgôna ka boyêna, ga a upêgê; moipolayi gaa llelwê!

1785 Ngwaga wa 1968, mo temaneng ye, e fa molaetšo ka mohumagadi Mankopodi Thulare, mosadi wa seantlo yo a hweditšego tlhomphe le mabobo a Babinanoko ba Mohlaletse, a bewa setêtênênê godimo ga sedulo sa bogoši bja Marota gomme pheta ya Thaga'bolokwane(sic) ya se ke ya mo rona; bjalekage e le ngwana yo a tšwago ka diakwaneng tša Babinatau ba Nkadimeng, e le motlogolo wa Phaswa ya Marutla-a-Tšate. Mohumagadi Mankopodi, morwedi wa Ramphelane Phaswane Nkadimeng, ka baka la dikgaadi tše:-

- 1) Ntepane, morwedi wa Thulare 1;
- 2) Diphale, " " Sekwati 1;
- 3) Maapetle, " " Morwamotšhe 11. Ga go ka moo motho

wa lešika la Thulare le ka go mmôna mading a manyane, le ge sefotle se ka ba gôna eupja mothepa woo ke wa madi a borêna bja Marota. Phôšô ya gagwe e filo ba go gana melaô ya mmušo wa Makgowa gomme a ba bolaya le go raka batho ba bego ba ikokobetša go melaô ye ya 'Bantu Authorities Acts of 1952'. Gomme a ba a epha maatla go tshuma ka mollô malapa a banna le basadi (1958). Ge lehono a kutlakutla a sa kwane le bale ba bego ba re ba bolaya, go phethagala seêma sa bagologolo se se rego: "Kgwedi e apogetšwe ke leru." Ka mo gare ga Sekhukhune 11, ka moka barwa ba gagwê, ba morago ga barwa ba Thulare 11; ka baka lewo bana ba seantlo Mankopodi ke dihlogô tša setšhaba sa Babinanoko. Ge borrawešu ba be ba laodiša ka bogoši bja go tswalwa bja segagabobona, seêma se sengwe sa bagologolo se re: "Tshebi ya diraa ga e bolawê!" Tlhathollô ya seêma se, re kwele bakgalabje

ba swantšha ka tša mohlant wola ba eya go hlasêla ba ga Mongatana, ka kuwa Lekalela ga kgoši Nkgonyeletše Phaswane Mašabêla, ge go ngamollwa mphiri go phonyekgiša kgoši; bjalege, le lehono mohumagadi Mankopodi go tsomêga baphonyokgiši ba tlogo mo lôta bothateng bjo a lebanego nabjo bja banna le basadi ba makhuduthamaga. Gape, ka kudukudu e ka ba tshwanêlô ya gagwe gore a ekgafe selebaneng sa balatedi ba gagwe a re: "Ke di kwele ke fentšwe, molaô wa mmušo o mpitlaganya mmele le moya; ke eneêla ka tlase ga pušo ya 'Bantu Authorities Acts of 1952.'" Gomme bjano a tsênê ka kgôrô goba mojakô a lemele dinaka a khunamile ka matolo gore dipelaclô ka moka tša basenyetšwi le babolaelwa dipelo tša bohle di kgêêbê, lešôkô le bowêlê madulong a lônâ; ka moka go nošwane meetse.

1787 Makgônatsöhle: naa ke'ng makgonatsöhle? Ke leina la moriana (sehlašana) sa go alafa malwetšana, le ga e le malwetšana a go gobatšwa ke madi a basadi dilaong. Mehlang yeno moriana wa go alafa meferefere ke mmušo wa Makgowa; mmušô wo ke wônâ makgônatsöhle wa lefase le la Afrikaborwa. Monna wa bogologolo o boletše a re: "Ge ya pholwana (e) etilwe ke ya tshatšana pele e wela ka legageng." Mehlang yeno ka moka babadi le baithuti ba ditiragalô ba re ruri ke makgonthe, ge Adama a tlo senyegelwa ke mmušo le boeketlo, ke ka baka la mosadi wa gagwê; pušôya Marota o tsene ka gare ga bodiba bja meetse a mabilobilo ka baka la ge kgoši (mohu) Morwamotšhe Sekhukhune a ile šala seantlô Mankopodi Thulare ka morago gomme ba sepela legageng la mafekefeke; lehono bana le ditlogolwana ba wetše ka legageng (slope) ka mowe go tlo go kgona ke yena Makgônatsöhle.

- 1) O kaye Mogaramedi a dintwa?
- 2) O kaye Lentle labo Lekgolane?
- 3) O kaye Kgahlana-le-tau Mosehlaa Makwa?

- 4) O kaye Makwatanyane Dimo a Hlabirwa?
- 5) O kaye Kgagudi a Hlabirwa a Hlabirwa?
- 6) O kaye Kgagudi a Ngwato a Maredi?

Ba ile kaye bagale ba khuduthamaga ge mošito wa bona o sa kwalagale nke ba sa ile boswaneng? Pitša e bešeditšwe kgong tša mohwelere gomme go apeilwe namatšhitšila, meetse ga ya tshela, ebile e a swaa monnkgō - o nkgga go swaa lebaate; pitša ga e rumolwe dišaa e a swaa, auii! Meetse a kaye ba sentše kgomo ya Thualre morwa wa Maphutha ditšhaba!

Tswalwa banneng ga e farōlwē.

Borrawešu ba be ba fele ba re eletša ka sešema se sa tswalwa banneng, e le gore ba re mošemanyana a fele a dula kgaucwi le banna; o tlo tšeya bohlae le go thaetša dikanōgō tša mekgwa le melaō maganong a banna ga ba laodišetšana tša mehleng e fetilego le tša mehlaa ya bona, le dikakanyō tše ka kgōnafatšago leagōla bōna.

Mekgwa ya banna go basadi ba bōna, monna tlhokomelong ya lapa le bana ba gagwē, ditlaleng le mekhoreng, mešaregong ya ditšwaro tša ba lapa goba bohlaswa baneng ba bašemane le basitsana ka lapeng. Banna goba basadi ba palelwago ke go tengwaya ka magetleng (go se hlaape), ba šitišago go dula ka makgatheng a bagabo, ba lefetla (monnkgō) le nkego ba tsoga dithobolong go swana le pōōkwana (phokwana) ya sewewena.

Di phele melaong ya segagabobona ka baka la go se dule kgorong le banna, ditlaēla tša go dula ka malapeng bešong tša basadi; ba lahlilego sešema sa mogologolo se rego: "Mmoludi a

hlōka močiti molaō o tšeya ka tsēbē(tsēbē). Dikgopolo tša bona e fo go ba bjalwa bo hlotlilwe kaye; ba senago kgopolo le gore tša meso di reng.

Mehleng yeno le ge dikgōrō tšela tša borrawešu di bonagetše di hwile, ba bego ba gotša mellō ka moswane le maabane, ditšhaba ka moka go holegilwe ka ka mankgwari (matches) woo banna le masogana le basadi go šikwago le wōna ka dipotleng mesegare le mašego. Dikgōrō tšela tša segologolo di fo gopolwa mohlaang go sekiwa melato yabo bathera-bare ke moloyi goba ke lahlile mosadi le bana; kee ke-tše bofamola le go tšeana le basatšana ba mogora pōtō; ke methepa ya Maphušumane, goba methepa ya Makanare.

Borrawešu kgōrō e be e le 'university' ya mekgwa le melaō ya Sepedi. Ge lesogana le nyetšego a kgaogana le madulong banna-tiya, o tlo tseba bjang go roka thethō ya mosadi, mokgwa wa thotholla le go bapola ka gobane mediro yewo ka moka ke yōna tswalwa banneng; o tlo e kgōna o kile wa bona mang ka gore dilō ka moka go tšewa ka tsēbē le maahlō? Bašimanyana le ba be ba sa ratege go dula sebešo setee le banna, e be e le tshwanēlō ya bōna go gotša mollwana kgorwana goba sebešwana sa bona thokwana bokgujana bja dinawō tše lekgolo goba lekgolo le masome a mahlano.

Kgaoganyo 694

Tlhathollo ya maina a Sepedi ka mmalwa

Go hlokilwe tēma, maina aa Sepedi a ka be a ngwadilwe ka bontšhi, eupja ga e senya e sa aga; bangwadi ba tlo ba gōna mehleng e tlaago ba tlo hlatlégēla Thamaga ya Mabjana.

1) Morēwane: ke leina la ga Maepa, le tsene fa go Marota

ka morwedi wa mokgomana Malapane, ke mehleng ya pušo ya kgoši Thulare wa mathômê. Leina le ke gore morêê, sefu, molete wa kotsi yewo e ka gobatšago se phelago go swana le hlofi molete wa go bolaya ditholô goba diphôôfôlô tše kgolwanyana boka kgomo. Merewonyana ya dihlofi e gôna ya diphôôfôtswana.

2) Thulare: leina le, ga le tšwe dileteng ke la go etheta ga Sepitle (go feta go gatêlêla). O be a etheta ka modumo wa sekgamphuthu, sethunya sa Mapalakata; ga e le 'ina la batswadi a go rêlwa ke Sepitle - Sepitlamangana.

3) Sekukuni - Sekhukhune: leina tlhathollô ya lônâ ke mantšû a mmolêlô goba dika; Sekukuni ke sefalaboroko. Sekhukhuni ke go tsatsela, le e lego leina (la) gagwe la batswadi a go rêlwa ke Mashile, ge le reteletšwa bohlabani - Mashileagatiša.

4) Morwamotšhe: ke leina la go rêlwa ke Thaga e taala Mohube a rêlwa yo morwaye a re: "Ke morwa wa kgoši Motšha Mokgatla wa maakgonthenthe; ke leinaina, le feta maina ka moka a dikgoši tša Bapedi ka gobane le na le botšô (origin).

1791 5) Sekwati: ke phetolêlô, ke mokgwa wa mosepelô, ka kudukudu wa go kwataka ga sephedi sa maoto a mane; leina la go rêlwa ka batswadi ke Radipilo - Raa goba Rrago dipilo (boso).

6) Sekgothe: go biletša batho mmôgô, go kgotha mašaba a batho; ke leina la tiro gomme (?) tiišeditšwe leina la motho.

7) Monamudi: ke leina la monna wa pelo ya go rata phedišano e botse leagong a rego: babedi ga ba lwe ba rinana dinta.

8) Monamoleli: ke leina la monna wa go ehula batho ba hlakišwago ke ba bangwe gomme a tsênê ka kgatha bona a ba namole, a re: tlogelanang, matsogo mabedi ka moswane ke mpja dipedi ga di

palelwe ke sebata.

- 9) Motubatse: leina ke la ngwana wa mošemane a go bēlēgwa la mathōmō mo nokeng ye, gomme a rēēlwa gore ngwana wa ya Tubatse - bogologolo ka kudu; bjale ka moka ba kilego ba aga fa ba ipitšā gore re Batubatse, ke gore re tšwaa Tubatse. Moruti Edward o tlušitšē 'e' sebakeng sa yōna ke 'i'; o dirile gore e be la mehleng ya bana ba gagwē - Motubatsi.
- 10) Molebeledi: ke leina eupja setlogō sa lōna ke hlapetšā ka maahlō, go sewo o neilwego taēlō go se hlōkōmēla; sefe le sefe se o lailwego go sōna.
- 11) Magomarele: monotedi, mohlomari, sekgomarēla ga se hlonamile taba goba motho, ga se bowēlē nthagō; o sa tlo ba wa re tšā mahlanjana ke lahlile.
- 1792 12) Phethedi: ke leina la motho, setlogo sa lōna ke gore go phetha, go feletšwa, go phethagala; mophethi - phethedi.
- 13) Mojaludi: ke leina la morwa yo mongwe wa kgošī Thulare I, leina le diripana tšē pedi, sa pele moja, sa bobedi ludi. Muji - moja eng ludi - lenti. Maina a diēma a re: Moja-bohlwele ga a llēlwē.
- 15) sic. Molohlanyi: ke 'ina la motho gomme tlhathollo ya lōna ke gore molwantšha ba bangwe goba go mo senya leagišanō.
- 16) Dinkwanyane: leina le ke gore dinkwe tšē nyane, ke leina la mogale a go bolaya bana ba nkwe ba babedi; e be e le leina metlaee-bogale le e lego leina la gagwe ke Kgalema.
- 17) Mashupje: ke maseselle, go gakanēga; moima goba moimēlwa. Leina ke Kgokong - kgomo ya šōška goba phōšfōlō - moswane le kgomo.

- 18) Ntobeng: ke gore ntlisetše diloba, morwa wa Rantobeng; ke leina la Sepedi ka kudu.
- 19) Phathudi: leina ke gore sekgetlo sa se sengwe go swana le sephatlo sa segô.
- 20) Moruthane: ke gore morwa yo monyane.
- 21) Moruthanyane: ke gore morwaake yo mogolo. Maina a Sepedi ga hlatlagane ka lapeng la mosadi otee. (22).
- 23) Kgoloko: kgoši Morwamotšhe I, o rēšela morwa yo manyane leina a re yo ke Thathô ya motse, ke gore pheko ya motse ke Kgoloko.
- 24) Matsebe: ke gore bohlohlô, ke ka baka lewo seka sa bobedi se bonwe ka yena, ka go bolaya mogolwane Malekutu 'Phenyane a Maswene, phenya banna a fenywa ke basadi'. Bagologolo ba be ba hlaologanya diphiri tša segagabobona. Tše ntšhi tše bego di lebane Phenyane, kgoši Thulare tatagwe afo di retollela go motlogolo wa gagwe; ya ba hlôgô ya mphatho wa Matuba a Tubatse morwa wa mokgoma Phethedi a le gôna Mojaludi. Le ge tsebo e kgolo ya maina a Sepedi ba ile nayô banna ba mephatho ye: Manala, Madikwa, Makgola, Madiša, Makwa, Makgalwa le Mankwa. Mehlang yeno bokaonenyana ke go ka tsumišiša go bakgekolo, bagwêra ba mephatho ya gare le ya mafêlêlô; ge e ka be bangwadi ba le gôna. Manyami ke gore bana ba rutegilego ba lehono, ba thinta ka sekekeng sa bjalwa, go dula fase go beakanya mohlo wa setšhaba ke tapišo e kgolo le boetshwenyô le go etlaiša mekgopu ya dithekêlô tša mabjaala. Ba re ke go senya nako go ngwala ditaodišo tša bagologolo, kganthe go balwa Beibele e ngwadilwego mengwageng ye fetago 7700; bona go tšwafiwa

ditiragalwana ya(sic) mengwagana e 360. Garetsel Morwa
Thulare re be re re re tswetše mababi, kganthe ga se mababi
ke mešlōšlō.

1794

Kgaoganyo 695

Mohlaletse e na le bolwetšhi bja lefswafo

Ga se boratala go ngwala mothaladi woo, wa gore motse wa
rena wa Mohlaletse o tsenwe ke bolwetšhi bja lefswafo. Bolwetšhi
bjoo ke bjo bongwe bja pōō ya tšhukudu; molwetšhi yo a fogo babja
leokolela ka mengwaga gomme dingaka di ketaketa gomme molwetšhi
a fillo robala legogweng, hleng le wona mangaka-molaō le bōna e
bile ba tsenwe ke masēmē a motho ga a sa holofetše bokaone; go
riano ke gore malwetšhi a na le dikalafo gomme ge e le bolwetšhi
bja banna le basadi ba Marota a Mohlaletse, ba lwalwa(sic)
bolwetšhimohlokangaka e lego bolwetšhi bja Lephēra (Leper) bjowe
re fogo kwa ba re moalafi wa bjona kgale o be a dula kuwa kgauswi
le ga Malebōgō, boōkēlō bjowe bo bitšwa Senwa-Barwana goba
"Number One"; fawo go kilego gwa ba ngakakgolo ya Mojeremane
mokgalabje Franz. Mehlang yeno re kwa go na le se sengwe
sepētšlētš se segolo ba rego ke sa Nasareta gōna mo kgauswi -
mošate wa mmušo wa 'Republiek van Zuid Afrika'.

Bahlomphegi ba bilego dikomosasa mo ga Sekhukhune (1958 -
1967), ba duletše go tswiēla le go alafēla molwetšhi ka leopeng
gomme a sa fōlē e le gōna molwetšhi a ngwathagana; naa a bolwetšhi
bjo gale ba rereša ga ba re ga bo fōlē?

1795

Ee! Ba rereša, bolwetšhi bja lephera bo alafswa (alafiwa)
fēla ke dingakangaka tša Babašweu; ga e le mangakakōma a sega-
gešu wōna e fo ba go bešeletša. Ka ngwaga wa 1910, mokgomana

Nyaku Morwamotšhe Sekhukhune a fetšlwa ke lephera gwa hlōkagala mohloko dimedi(sic), eitše ka ngwaga wa 1921 ge Mohlaletse e thōma go batamēlwa ke dingaka tša Jane Furse M. Hospital (1923); mokgomana Nyaku e be e šetše bolwetšhi bo mo sentše kudu ga se a ke a bowa kalafong kuwa Nasareta ya mošata 'Pretoria'.

Mokgōmana Mogakabane Ntshwane Magohlo Phala, lesogana le ke kgale a hlasetšwe ke bjona bolwetšhi bjoo, ka ngwaga wa 1919 ga mphathō wa Mangana a Thulare Sekhukhune a bolla, o be a rwalwa ka boapa ga išiwa ka mphathong wa Madikana ka gore maoto a be a šetše a hunyapane le ditho tša mmele di senyegile. Ka ngwaga wa 1924 batswadi ba sentše nakō gomme ba boifa go mo laetša ngaka ba re mmušo o ka ba swara; lesogana e bile a amogēla kolobetšo e kgethwa ka moruti N.K.M. Phala wa kērēkē A.M.E. Lesogana le, o robetše badimong a hlokile mohlakudiši 1950.

1796 Bolwetšhi bja maswafo bo tsoma ngaka e tsebago gore T.B. e alafiwa bjang, e tšeya nakō goba dikgwedi tše kaye a hlokometšwe ka moswane o mongwe le mongwe, ngaka yewo e be yona motsibi wa bolwetšhi bjo bja leswafo; (?) borrawešu ba se boletšego ka seēma ba bego ba re: "Ngaka e sa gapego kgomo, e gape mpa"; gape ge ngaka e fēlapelo ka bolwetšhi bja Marota a Mohlaletse, o tlo swana le moapeyi wa dinawa; ge a sa hlōkōmēla diphuri meetseng a mathōmō e sale a buruthu, a se a tšhuma seatla sa monkudi. Molwetšhi ofe le ofe, ge a robetše dilaong a babja, kholofēlōya gagwe ke gore mohlang ke fodile ke tlo aaga ngwakō wo botse; le bogolo bjo bo fetago wo ke lwalēlago ka go wōna: ke gore kgopolo ya motho wa Mohlaletse, o nagana gore a ka a tsoša pušo e kgolo gape e swanago le ya kgoši Morwamotšhe I le

1797 morwaye Thulare wa pele, ke re nnang! O a lōra gomme tōrō ya gago e swana le mphitso wa nōga lethaleding o sa bonalego, le wa hlapi ka gare ga bodiba goba mohlala wa legukubu godimo leratadimeng; pušo ya Thulare le ka moka bao (bawo) borrawešu ba bego ba re anegela e fedile. Le ge nmušo woo ka bowōna, o ke ke wa kgona gore ditšhaba di bowēle mekgweng ya sehetene, gomme ka moka lefase la Afrikaborwa le ke ke la kwana le timēlo ye ka swanago le yewo. Mehlaa ye ke thuto ya mangwalō ka dikêrêke dipitlaganya(sic) mekgwana e mentšhi, gomme thutō ya dikolo ke lebōnē le bonegelago ka mohlakase; ga go sale mošimane yo a ka bowelago morago goo tšwara lekgeswa la putšaananya. Ga go ngwanyana yo a sa ratago go bonatšalebole, ga e se fele ka megaburu(sic) ya magoši awo a sa fora setšhaba ba re ke segagabobona, go lahlōga goba go se tsebē ga se segagabo motho; ga išita maponopono re belegwago re sa tšwara, ga re a rate ke dihlonghlong go merafo ka moka ya lefase lekhwe.

Monna wa bogologolo o re thaletše moraladi wa lehutšologo a re: "Hlapi holofela leraga, meetse a pšhwele o a bōna"! Mmušo wo wa gabo rena, nke mogwahle, o hlathollēlē Bapedi ba ba Mohlaletse molaō, ka botlao gore dikholofēlwana ka moka tša dipušwana tša Mothomoso, di fedile mo go le lefase; batho ba Mohlaletse ba nukile Sekhukhuneland ka bohlwele bjo bo ka kgōnago ke ngakangaka ya tsebo ya mohlatšišo. Go rialc ke gore ge ba sa rate go kwa molaō, ba tlo ba bjalo ka ntšhi e rego maswi (a) apeilwe mollong, e fo okaaka go wōna; gomme mafelelong e be lehu la yōna. Le ge mohlomong moemedi wa Marota a Mohlaletse, a bobowela molaō, a sake a bontšha le go botša batho ba therešo, go fa mang le mang, yo hlōgō le tlišaloganyō ya gagwe, e bonago se mehlaa e lego sōna.

Naa wene Lerota, o gopolang ge mokgowa(sic) aa; a theoga kuwa "Table Mountain" a šwahla mašoka a katana le ditšhukudu? Naa o na le temogo gore ditšhukudu ke'ng? Naa o lemogang sewo mmušo o ratago gore wene o be sōna?

- 1798 Ge ke ethekolla go diputšhišo tše tšaka ka boraro ga tšona, nkare Afrikaborwa e bile mahlatse, le tšhegofatšo go falalêlwa ke setšhaba sa tsebo ya Jehofa Modimo Ramatlakamoka; ba gōrōga le baiuti ba ebangedi: ge e ka le naga ye, re amogilwe ke ditšhaba tšewo maina a tšona nka se a ngwale fa pukung ye, ka gore mogologolo o re ga nkare mokštš nka e tlhoiša gomme ka feta diferong tša hona ke naiwa. Sešema sa kgoši Sekwati I, o re: "Ke phalō ya go fala mathoko, bogare ke boifa go thula maroba"; naa o be a hlaba sešema se a lemoša Marota eng? Kgoši Sekwati o hlabile sešema se, ka morago ga morēna Louis Lebese a fetetša kuwa ga Ramapulana, a lemogile gore monna yo a tšwaa go banna ba matla; ke ka baka lewo itšego ga agile ka mo Tšatstadt a phethagatša kwanō ya boikokobetšo go mmušo wa Republiki ya mathōmō gore khuišo e be gōna makgatheng a gagwe le Dabašweu ka bopara 15 November 1857. Go ka se be mohola gore motse o mo kaakaa wa Thorometšane II le morwaye Sekhukhune II, o senyege gomme o senya ke difofu tše senago maano le go bolšla le mmušo, aowaa; mokgwana wa banna le basadi ba Mohlaletse ga o phethege gomme se utamilego se bonale. Ge kgopolo ya bona e re mohlomong go amogela pušo ya Kakaretšo, ke go amoga ba
- 1799 bangwe magoši ditokêlō tša metse ya bona le mokgwa(sic) ya Sepedi ga go bjalo; Thulare le mehleng ya kgale ga se a ke (a) amoga magoši dithokêlō ditokêlō tša wōna. Mehleng yeno gōna ga ke bolêlê ka gore magoši ka moka awo a go tlišetšwa pušo ka

molaš wa Mmušo wa Republiki ye, ka moka ba fiwa moputso ka kgwedi engwe le engwe. E tlo ba eng sewo kgōrō ya Marota a Mohlaletse e tlogo amoga magoši a tikologo ye ya Sekhukhune-land sōna? Phetolō e re ga se gōna. Naa keng sewo kgōrō ya Marota e bego e putsa magoši ka sōna mo mengwageng ye 360 e fetilego? Phetolo e re nkhōkhō. Bjalege, magoši a ka gapeletšwa go lahla goba go hlanogēla kgatēlapele, a bowela go kataka sa morago, ba wa ka sekodi, go na le gore bawe ka sefega go tlo kgōna go abula? Phetolo ga e gōna kgōši ye ka dumelago go sepela ka santhagō letšatši le hlabile ruriruri. Mekgwa le manganga a borrawešu le magoši a bona, e fedile, e feditšwe ke maatla a Makgowa le mahlale a bōna ka thuto e hlwekilego; gomme le rena ba mehleng yeno aa lateleng gomme re se ke ra ngangabala. Ngangabalō e tlo ba go ithweša tahlēgō le mba mabothata awo re tlogo lewa ke dihlong mafelelong; ga go Makgowa a etlaa, aowa! Makgowa a tllile, ga re kwe mabarebare, aowaa! Ba re botša mahlong re lebane difahlōgō.

1800

Diputšhišō le diphetolo ka bokopanyana

(Seripa I)

- 1) Pu : Naa ke lefe leina la setšhaba sa geno?
Pe : Rena re Bapedi; gomme ga re etheta bogale bja tlhabanong, re Marota-boteng bjalobjalo.
- 2) Pu : A setlogo sa lena Bapedi le bowa kaye?
Pe : Re Bakgatla ba ga mokgōmana Dihlašane wa Motšha a Rakabu; re Bakgatla ruriruri.
- 3) Pu : Naa ga e le gore le Bakgatla ka therešo le binang?
Pe : Re hlanogetše kgaabo, e sego ya mollo, aowa! Re bina noko ya Mohlake, re ēna Segalagala sa marumo.

4) Pu : Ke mang kgoši ya mathōmō ya Bapedi baa?

Pe : Kgoši e lego yena kgogotswadi ke Lellelateng gomme e sa fo ba leina lela a go kgobja ka lōna a sa le mmeleng wa mmaagwe.

5) Pu : Naa tlhosêgō ya bogoši bja Bapedi ya kwagala neng?

Pe : Barethakedi ba dingwadi tša ditiragalo ba re ke ka ngwaga wa 1600 A.D. Eupja ge re ekwa borrawešu, mabapi le maphelo-telele a kgoši tše: Moukangwe le Thulare, go bonagala tumo ya Bapedi fa khwiting ya Tubatse e bile pele-pele ga mongwaga woo.

6) Pu : Kganthe dikwalagala tša tumo di kwetše ka mang?

Pe : Di kwalagetše ka Morwamotšhe aa Mahlodi - Maphutha ditšhaba.

7) Pu : Naa kgoši Thulare a tuma ka baka lang mo?

Pe : Thulare I i bile kgoši ye bohlale, a dirilego bogwera le Mapalakata goba Maporošiši, a rēkēlana nabo dipheta le mapekerē (mugs) ka dipolayi (mēšeno) a ditlou; bjalege tumo ya gagwe ya fihlela le kuwa Matšhakaneng. Thulare ke motho wa mathōmō tsebilego go bona sethunya mo Tubatse.

1801 8) Pu : Naa e bile mohlolo ofe o kilego wa makatša Bapedi?

Pe : Mohlolo owe e bile phifalō ya letšatši, mohlaa lehu la Thulare ka ngwaga wa 1824 A.D.

9) Pu : A e be e le mathōmō go bona tiragalō e bjalo?

Pe : Borrawešu ba re e be e se mathōmō gomme ka gore e diregile lehung la kgoši e kaakaa ye, gwa gopolwa gore letšatši le timile ka go fetša sekgaa sa mosegare ka moka la bonwa boranyane ga le eya bodikela goba Mphahlele.

10) Pu : Naa kgoši Thulare I o hwile kaye?

Pe : Bauba aa Bauba aa Ngwatō o robetše gaye Mogokgomeng Tubatse, mo mehleng yeno e lego boēma bja setimēla, ka

Sekgowa ke 'Steelpoort Station'.

11) Pu : Naa e bile eng tše kilego tša batho mo Tubatse?

Pe : Mphathō wo retšwego Maponyane, eitše ka ngwaga woo gwa tšwélêla nonyana e ntšhi ya hula mabêlê le maotša ka moka khwiting ya noka ya Tubatse, gomme tlaala ya ba e kgolo; ke ge hlōgō ya mphathō a bitšwa Leponyane le mehleng yeno e sale gōna kgōrō ya Ponyaneng.

12) Pu : A nke o hlatholle gore bogoši bja Marota borerešega bjang ga bo tlo hlomphiwa?

Pe : Mokgwa le molaō wo borrawešu ba be ba re mathōmō a bogoši ba fo tseba ga e le tlhago ya ditšhaba ka moka lefase; ga e le gore go thomilwe kaye, ga ba tsebe mothomi wa tšhireletšo ye: gomme ba fo re ke Modimo wa badimo, gomme rena re tlišeletša bogoši ka go nyala morwedi wa kgoši ya makētē ka matiakathōka a setšhaba.

1802

(Seripa II)

13) Pu : Naa keng se dirago monna le mosadi go hlalana?

Pe : Borrawešu ba be ba re tlhalanō ke dišitametse, ke disenyaleloko, ke bohloa le kgobogo; monna le mosadi ga ba hlalana meloko ka moka ba hubatša mahlō ka megokgō, e be sellō sa go swana le sa ge go llêlwa mohu; lapa le tlo tswalêlwa ka mpshikō wa mogaaya gomme la bitšwa ka tlaweng goba lebitleng. Ditshwenyano tša tlhalano ke mantsho a mantšhi, eupja hlōgō ya diruruga tšewo ke boloyi.

14) Pu : Naa mosadi o itirela boethatelō, wa lapa?

Pe : Borrawešu ba be ba re mosadi ke botšhepi bja lapa tšohle tša lapa ke molebeledi wa tšona, gomme se sengwe le se sengwe o swanetše go khunama; a kgopela go monna wa gagwē gomme monna le yēna a dire ka kwanō le mogatšaagwe.

- 15) Pu : Ge eba mosadi ke mohlologadi, a kwane le mang?
 Pe : Aowaa! Batho ga ba ahwa ka moka, borangwane a monna, boramogolo le melome le barwaye goba ba malapa a mohu monna wa gagwê.
- 16) Naa seantlô keng sa mosadi?
 Pe : Ga e le lentšû seantlô ke go tsoša se senyegilego ka se sengwe, ke go lefa gê; ga e le sa mosadi le sona ke go êma legatong; ke mokgwa wa leagô le tlemegwano ya leloko; ke o mongwe wa molaô(sic) e methatathata go mošaedi.
- 17) Pu : Naa ge seantlô se tswala bana ke ba mang?
 Pe : Ke bana ba gagwe, le ge e le barwa le barwedi, o bupile lapa la mogolwane.
- 1803 18) Pu : A go ka tšewa mosadi yo a nyetšwego a išwa seantlô?
 Pe : Borrawešû ga se ba ke ba re botša, gomme ga se ya ke e ba gôna, le kuwa gaye Mogokgomeng Tubatse; e ka ba bohlolo.
- 19) Pu : Go dirwa bjang ga kgarebe e se gôna?
 Pe : Bana lekgeswa le bana ba thethô, ba tlo tswala mothepa wa išiwa seantlô, le ge monna e le mokgalabje, ke mosadi wa gagwê barwaye ba tlo mo tsoša ba tswala bomorwarre; ke Sepedi le molaô wa sôna.
- 20) Pu : Ge mothepa o gana go ya seantlo go dirwang?
 Pe : Woo ke molato, ge beng ba wôna ba ka o fihliša letlatsweng ka gore o na le letsobe-le-sa-swego le e ruta butšhi; goba o tlofuta ba bangwe go nyatša batswadi le moloko.
- 21) Pu : Ke mo go bjang fa go rategago boago bja motse?
 Pe : Borrawešû ba be ba re ka baka la dikgônônô tša dintwa le dihlasêlô, motse ka mehlaa o etheteya le thaba, o fele o fularetše bohlabêlatšatši; ba re noka e ratega kuđukudu ga ele ka mahlong a motse. Motse wo ka gare ga sethokgwa,

o be o sa ratege ka baka la mekgaritšwane, go swana le kgauswinyana le moêla wa noka go boifiwa dikotsi go baana.

22) Pu : Naa lebaka e be e le eng ge banna ba sa dule le basadi ba bona kgôrô?

Pe : Bakgalabje ba re basadi ba na le mašata le gona ga ba tsebe go dula ka gore ga ba ngatêla; ke batho ba botšêtê ba ka se kgone go amuša maseya; e be e le tlhomphollo e kgolo mosadi go bonwa kgorong.

1804

(Seripa III)

23) Pu : Naa ngaka ka Sepedipedi keng?

Pe : Ka Sepedi, ngaka ke motho yo alafago le go senya matšwa le go lanyana baloyi, le ge ba bangwe ele bomantšhokgotho gomme ba so kgonagatše, e fo ba bona bommakaepeya; goba lešiko goba mohutana wa dingakabaloyi.

24) Pu : Naa mohuta wa Bapedi ba tsebang ka pula?

Pe : Borrawešu ga ba na tsebo mabapi le sewo pula e lego sôna; mokgwa bona e be e fo ba mphoko ka mathumaša le mašoboro, le go tsoma pheko ka ditaola go rapêla mabitleng a borakgolokhukhu, mabitleng a dikgoši le dikgadi; gomme se, le mehleng yeno se sa dirwa.

25) Pu : A diphôôfôlô di be di ka bolawa ka ntle le tumêlêlô ya kgoši goba mokgômana?

Pe : Woo mokgwa rena Bapedi ga re o tsebe, gape go be go se na molaô wa kiletšo ya diphôôfôlô tša naga, e be e tlo ba mohlolo; dilo tše bego di sa bolawe šidi: mašianoke, hlame, leakabosene, legukubu, legama, mogolodi le tše dingwe tše kgolang diruiwa dikgofa.

26) Pu : Naa molaô wa Makgowa go šletša diphôôfôlô tša naga goba lešoka, o lokile?

Pe : Eee! Ga se go loka fêla, ke kholano e kgolo lefase ka moka, ge e ka be molaô woo o sa hlokomelwa, diphôôfôlô di ka be di fedile; molaô wo o holane ka kudukuudu. Mehleng yenô bana ba thomile go tseba phôôfôlô ka diswantšhong ka dipukwaneng le matšatšing go etetšwa "Pretoria Zoo."

1805

(Seripa IV)

27) Pu : A ngaka e ka raka batho ba e sa ba ratego ga e phekola?

Pe : Ka mokgwa le molaô wa Marota le wa semelo sa rena, ge ngaka e tsene ka kgôrô goba ka lapeng lefe, motho yo a ka ratago go bona goba go bolêla le Radibeeba, a ka kgopela go mongkgôrô; bomaidi ke kgobogo go mang le mang. Dingaka tša segagešu ga (di) dumêlê go laola batho ba bantšhi, ga e se fêla beng ba lapa le bana ba banyane ba lapa ga ba dumêlêlwê go gobana le batswadi; e ka ba bohlola.

28) Pu : Naa dingaka, kudu tša go laola dikgagara di tsebiwa kaye?

Pe : Babogedi ka maahlô le tsêbê, ba thôma go tseba baphekudi, mohlaang kgoši le beng dikgôrô go laolwa peu, ge sekgaa sa ngwaga se fihlile; ka kgwedî ya Phupu ga Mankgodî a tšo bowa kuwa Phupu goba mowe a bego a ile ponaponong; sehlaa sa marega ka moka.

29) Pu : Naa Mankgodî ga a be a etšeng kuwa maweng a phupu?

Pe : Mankgodî o e bone ga dikôbô tša gagwê di onetše di rathagana, a tšhabêlê phupu go utama ka gore le bohlagahlagane ba ka dula ba mo ngapa; ka baka lewo 'hlôôgô e meetse e lôtwa ke mong wa yôna.'

30) Pu : A dingaka di tsebišwa meputso go alafeng motho goba tšona di pešla ka noši?

Pe : Borrawešu re kwele ba re ngaka ga e bewêlê moputso, e

beya ka noši gomme ga e se fêla wa go thêya motse, wôna ke kgomo; le wa go bôfêla mothepa ke kgomo fêla.

1806

Kgaoganyô 697 - Seripa (I)

Sekgophe sa Thamaga ya Mabjana.

Naboomkoppies No.262,

18 May 1968.

Go kgošigadi Mankopodi Thulare,

Mohlaleetse.

Mahlaako a Phaahle a Hlabirwa:

E šetše e le lebaka le leteletšana ge Thamaga ya Mabjana e kile ya hlagišwa go kgoši Morwamotšhe Sekhukhune Morwamotšhe; ka ngwaga wa 1957: gomme tlhagišo ye, ya thabiša le go kgôtsô-fatša Maphutha ditšhaba, mokgomana H.K.K. Maredi a bala ka lentšu tlhabošo botsênô bja puku ya mathômô e bego e le palo I; e sa na le matlakala a 96 gomme lehono e fihlile dikgaoganyô tše 697 le matlakala a 1806. Bjalege, puku ye ke e kgolwane, ka baka lawo e neilwe 'Native Affairs Department' go 'the Government Ethnologist, Pretoria' go dirêla leina la Bapedi setšhaba sa Thulare mohola wa bohwa bja baana baa; le ba mehleng e tlaago le mehleng yenô.

Puku ye e rwele kêtšêrê go tloga ka morago ga lehu la kgoši Thulare I (1824 - 1968); e hweditšwe ke pušo ya Kakaretšo ya Lebowa le Mmušo wa Republik II van Zuid Afrika.

Ka mehla mohlanka wa gago,

Edward M.E. Motubatsi

(Mogolongwaledi)

Maroteng.

18 Mopitlo 1968.